

Jaarverslag 2013

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Jaarverslag 2013

Inhoud

1	Voorwoord	4
1.1	Kerncijfers 2009 - 2013	5
2	Verslag van het bestuur	6
2.1	Pensioenregeling en verplichtstelling	6
2.2	Aankomende wet- en regelgeving	8
2.3	Vermogensbeheer	9
2.4	Risicomanagement en uitbesteding	10
2.5	Handhaving	10
2.6	Communicatie	11
2.7	Overige bestuursbesluiten en gebeurtenissen in het verslagjaar	11
2.8	Reglements- en statutenwijzigingen	12
3	Goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)	14
3.1	Inrichting Pension Fund Governance	14
3.2	Bevindingen, conclusies en aanbevelingen Visitatiecommissie	14
3.3	Principes van goed pensioenfondsbestuur	16
3.4	Het premie-, beleggings- en toeslagenbeleid	16
3.5	Kosten uitvoering pensioenregeling	17
3.6	Kosten uitvoering vermogensbeheer	17
3.7	Verslag van het Verantwoordingsorgaan	18
3.8	Verslag van de Deelnemersraad	20
4	Risico's	21
4.1	Beleggingsrisico's	21
4.2	Actuariële risico's	22
4.3	Overige en operationele risico's	22
4.4	Compliance risico	22
5	Beleggingen	23
5.1	Beleggingsstrategie	23
5.2	Beleggingsresultaat	24
5.3	Z-score en performancetoets	25
5.4	Verantwoord beleggen	25
6	Vooruitblik 2014	27
6.1	Pensioenregeling en verplichtstelling	27
6.2	Aankomende wet- en regelgeving	27
6.3	Vermogensbeheer	27
6.4	Risicomanagement en uitbesteding	27
6.5	Handhaving	28
6.6	Effectieve communicatie	28

7	Karakteristieken van het pensioenfonds	29
7.1	Organogram	29
7.2	Profiel van de organisatie	30
7.3	Doelstelling	30
7.4	Het bestuur	30
7.5	Deelnemersraad	31
7.6	Het verantwoordingsorgaan	31
7.7	Bestuur en commissies	32
7.8	Vergoedingen	33
7.9	Adviseurs	33
7.10	Kenmerken van de pensioenregelingen	34
8	Jaarrekening	38
8.1	Balans per 31 december	39
8.2	Staat van baten en lasten	40
8.3	Kasstroomoverzicht	41
8.4	Algemene toelichting	42
8.5	Toelichting op de Balans	50
8.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	72
9	Overige gegevens	79
9.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	79
9.2	Gebeurtenissen na balansdatum	79
9.4	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	81
9.5	Slotwoord	83

1 Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2013 van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP)!

In dit jaarverslag legt StiPP verantwoording af over het gevoerde beleid in 2013.

In het jaarverslag zijn opgenomen de karakteristieken van het fonds, het verslag van het bestuur, de jaarrekening en overige gegevens. In het hoofdstuk karakteristieken worden o.a. de doelstelling van het fonds, het profiel van de organisatie, samenstelling bestuur, commissies, adviseurs en bestaande organen, weergegeven.

In het verslag van het bestuur wordt u geïnformeerd over de beleidsmatige zaken die in 2013 hebben gespeeld, zowel op het gebied van pensioenen als op het gebied van beleggingen. Ook treft u het verslag van de visitatiecommissie en het verantwoordingsorgaan aan.

In de jaarrekening worden het fondsvermogen en de mutaties daarin gedurende 2013 gepresenteerd en wordt een toelichting gegeven op de grondslagen voor de waardering en de mutaties in de beleggingsportefeuille.

Onder overige gegevens treft u tot slot de actuariële verklaring en de controleverklaring van de onafhankelijke accountant aan.

Het bestuur wil hierbij haar dank uitspreken aan iedereen die zich in het verslagjaar, en nadien tot en met de datum van totstandkoming van het jaarverslag, heeft ingezet voor het pensioenfonds.

Het bestuur stelde het jaarverslag 2013 en de daarbij behorende staten voor De Nederlandsche Bank (DNB) vast op 13 juni 2014.

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten
Amsterdam, 23 juni 2014

De heer E.H.W. Bosman
Voorzitter

De heer P.A. Citroen
Vicevoorzitter

1.1 Kerncijfers 2009 - 2013

Aantallen	2013	2012	2011	2010	2009
Werkgevers	4.914	5.380	4.812	4.700	5.037
Deelnemers	222.827	224.479	181.998	168.271	158.820
Gewezen deelnemers	617.340	568.870	512.367	466.039	499.947
Ingegane ouderdompensioenen	883	633	420	260	141
Ingegane partnerpensioenen	167	130	91	75	46
Ingegane wezenpensioenen	8	6	4	4	3
Afgekochte ouderdompensioenen	3.017	2.466	2.302	1.765	1.601
Afgekochte nabestaandenpensioenen	322	369	282	269	361
Afgekochte kleine pensioenkapitalen voor pensioeningangsdatum	56.733	21.829	44.008	113.349	90.787
Financiële gegevens	(bedragen in EUR 1.000,-)				
Voorziening voor risico deelnemers	678.240	575.393	459.248	384.668	313.573
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	35.608	31.173	20.516	14.961	8.847
Garantiereserve ¹	-	7.666	7.666	7.666	7.666
Overige reserves	69.318	50.039	33.206	23.374	19.032
<i>Vereist eigen vermogen</i>	25.873	25.416	22.874	19.790	15.817
<i>Algemene reserve</i>	43.445	24.623	10.322	3.584	3.215
Belegd vermogen	747.946	630.436	482.427	392.659	321.777
Beleggingsrendement	2,54%	5,10%	-/ 0,07%	5,70%	8,40%
Performancetoets	1,25	-/ 0,30	-/ 0,63	-/ 0,14	-/ 0,18
Indexatie ingegane pensioenen	0%	0%	0%	1,38%	0,4%
Premie	150.819	146.082	123.812	107.727	102.926
Uitkeringen ²	32.305	16.481	20.266	27.499	46.421
Vorderingen	33.322	33.329	32.544	38.156	46.438

¹ De garantiereserve is per 1 januari 2013 toegevoegd aan de algemene reserve.

² De verhoogde uitkeringen vanaf 2009 zijn veroorzaakt door de afkoopactie, waarbij alle slapers die vóór 2007 slaper zijn geworden en een kapitaal hebben onder de afkoopgrens, een afkoopvoorstel hebben ontvangen.

2 Verslag van het bestuur

In 2013 heeft het bestuur zes keer vergaderd, namelijk op 11 februari, 15 april, 10 juni, 9 september, 30 oktober en 9 december. Tweemaal heeft het bestuur een studiemiddag georganiseerd. De beleggingscommissie en de pensioentechnische commissie zijn in 2013 elk zes keer bijeen geweest. De AO/IC en Uitbestedingscommissie is vijf keer bijeen geweest.

In dit hoofdstuk vindt u de besluitvorming van het bestuur over het gevoerde beleid in 2013. Daarnaast wordt aandacht besteed aan overige besluitvorming door het bestuur en gebeurtenissen in het verslagjaar.

2.1 Pensioenregeling en verplichtstelling

Verhogen van de pensioenleeftijd naar 67 jaar

In 2013 is het 'Pensioenakkoord Cao's uitzendkrachten' door Cao-partijen opgesteld. Dit pensioenakkoord ziet op de inhoud van de regelingen in 2014. Hierin is onder andere vastgelegd dat de pensioenleeftijd voor de Basis- en Plusregeling wordt verhoogd van 65 naar 67 jaar per 1 januari 2014. Dit besluit heeft tot gevolg dat ook de verplichtstelling moet worden aangepast. In de bestuursvergadering van 9 september 2013 is de scenario-analyse 'geen tijdige wijziging verplichtstelling' besproken en de daarbij behorende risico's. Naar aanleiding hiervan is in september 2013 de vraag voorgelegd bij Cao-partijen of de implementatiedatum van de verhoging van de pensioenleeftijd moet verschuiven naar 1 januari 2015. Cao-partijen hebben in de brief d.d. 4 oktober 2013 laten weten in te stemmen met uitstel van de verhoging van de pensioenleeftijd naar 1 januari 2015.

Hoewel de pensioenleeftijd per 1 januari 2014 niet wordt verhoogd, dienen de regelingen per 1 januari 2014 wel te worden aangepast als gevolg van de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd. De implementatie hiervan heeft plaatsgevonden per 1 januari 2014 en de besluitvorming hieromtrent treft u elders in dit jaarverslag.

Aanvraag tot wijziging van de verplichtstelling

De verhoging van de pensioenleeftijd naar 67 jaar betekent een wijziging van de verplichtstelling. De aanvraag tot wijziging verplichtstelling is in januari 2014 ingediend met als wijzigingsdatum 1 januari 2015. Dit betekent dat het traject bij het ministerie van SZW, inclusief beantwoording van eventuele zienswijzen, in 2014 gaat plaatsvinden.

Implementatie 'Pensioenakkoord Cao's uitzendkrachten'

CAO partijen hebben in 2013 het 'Pensioenakkoord Cao's uitzendkrachten' gesloten. Dit akkoord ziet op de inhoud van de regelingen in 2014. De belangrijkste afspraken in dit akkoord zijn:

1. Verhoging van de pensioenleeftijd naar 67 jaar
2. Premievaststelling voor de Basis- en Plusregeling
3. Staffel van de Plusregeling
4. Afspraken mbt recht op premievrije deelname bij arbeidsongeschiktheid
5. Opbouwpercentage nabestaandenpensioen in de Plusregeling
6. Terugvalregeling bij onderbreking in de Plusregeling
7. Definitie van het loonbegrip
8. Invoering van een maximum salaris
9. Overige punten: definitie van premieplichtig loon in de verplichtstelling en de overlap met andere bedrijfstakpensioenfondsen.

Zoals gemeld vond implementatie van dit akkoord oorspronkelijk plaats per 1 januari 2014. In de brief d.d. 4 oktober 2013 hebben Cao-partijen laten weten in te stemmen met uitstel van verhoging van de pensioenleeftijd naar 1 januari 2015. Aangaande het besluit omtrent de premiestaffels wensen Cao-partijen vast te houden aan de afspraak, dat de te heffen premie voor het pluspensioen voor het jaar 2014 maximaal 12,0% van de pensioengrondslag bedraagt. Cao-partijen hebben vervolgens het bestuur verzocht om binnen deze premieruimte en de fiscale grenzen een premiestaffel vast te stellen, waarbij zoveel mogelijk

tegenoet wordt gekomen aan pensioenopbouw conform de afspraken uit het pensioenakkoord. Aangaande de premie voor de Basisregeling houden partijen vast aan de overeengekomen 2,6% voor 2014.

In het vierde kwartaal van 2013 heeft overleg met de belastingdienst plaatsgevonden, over de inhoud van de premiestaffel voor de Plusregeling en de houdbaarheid van de premie van 2,6% voor de Basisregeling. De belastingdienst heeft hierin aangegeven, dat voor 2014 de premie voor de Basisregeling de tot 1 januari 2015 gehandhaafd kan blijven op 2,6% van het bruto loon. Vanaf 2015 dient de Basisregeling binnen de dan geldende fiscale kaders te worden gebracht. Dit heeft het bestuur doen besluiten Cao-partijen te verzoeken de pensioenregelingen te herzien per 1 januari 2015. Een verdere beperking van het fiscaal kader maakt de uitvoering van met name de Basisregeling niet in overeenstemming met de uitvoeringskosten.

Tenslotte hebben Cao-partijen ook besloten om de invoering van de overige afspraken uit het pensioenakkoord en in het bijzonder de maximering van het pensioengevend salaris uit te stellen naar 1 januari 2015. Dit beleidspunt vormt een vast agendapunt van het bestuur in 2014.

Toekomst van de Basisregeling, Plusregeling en Verplichtstelling

Basisregeling

Vanaf 2011 is meerdere malen overleg gevoerd met Cao-partijen over de toekomst van de Basisregeling. In 2012 heeft het bestuur de opdracht gekregen van Cao-partijen om onderzoek te doen naar de mogelijkheden om de kapitaalopbouw in de Basisregeling te verhogen door gebruik te maken van de ruimte die het fiscale kader biedt. Hieruit blijkt dat, rekening houdend met de huidige en toekomstige fiscale wijzigingen, er weinig ruimte resteert om de premie van de Basisregeling te verhogen. In het 'Pensioenakkoord Cao's uitzendkrachten' is opgenomen dat de premie voor 2014 van de Basisregeling 2,6% blijft. Met de belastingdienst is er eind 2013 overeenstemming bereikt over de fiscale haalbaarheid van dit premiepercentage.

Plusregeling

In 2013 is gesproken over aanpassing van de Plusregeling. Enerzijds is de aanleiding hiertoe te vinden in nieuwe wetgeving per 1 januari 2014, met een versobering van het fiscaal kader van pensioenen tot gevolg, anderzijds in het gegeven dat Cao-partijen de premie voor de Plusregeling op maximaal 12% van de pensioengrondslag hebben gesteld. De Plusregeling is hierop aangepast per 1 januari 2014. Het bestuur heeft hierbij alle mogelijke alternatieven onderzocht, om binnen de 12% doorsneepremie zoveel als mogelijk in de buurt te komen van de tot heden toegepaste premiestaffel. Een aantal alternatieven kan geen doorgang vinden vanwege uitvoeringstechnische oorzaken en daarmee gepaard gaande hoge uitvoeringskosten. In 2014 zal de inhoud van de Plusregeling, tezamen met de Basisregeling, opnieuw op de tafel liggen van Cao-partijen en bestuur StiPP.

Verplichtstelling

Gedurende enkele jaren wordt er in Nederland een discussie gevoerd over de houdbaarheid en wenselijkheid van de verplichtstelling. Dit heeft tot gevolg gehad dat het bestuur van StiPP de verplichtstelling in de breedste zin van het woord tot aandachtspunt heeft benoemd in 2013 en dit opnieuw doet voor 2014. In 2013 heeft zich dit met name geuit in extra aandacht voor de solidariteitskenmerken in de regelingen (o.a. in de ALM studie) en de representativiteit van de branche. In 2013 heeft het bestuur stilgestaan bij een tweetal scenario-analyses:

1. Scenario-analyse afschaffen basis- en plusregeling
2. Scenario-analyse geen tijdige wijziging verplichtstelling

De uitkomst van de analyse, indien de regeling wordt afgeschaft, is op hoofdlijnen dat de huidige reserves van het fonds, vooralsnog voldoende worden geacht om de lopende verplichtingen af te wikkelen. De scenario analyses zijn gedeeld met Cao-partijen. De beleidsvraag omtrent het behoud en wenselijkheid van de verplichtstelling in het algemeen en voor StiPP in het bijzonder vormt een onderdeel van het beleidsplan 2014.

Aanvulling en heroverweging beleidsstukken StiPP (o.a. afkoopbeleid)

Het bestuur van StiPP werkt continue aan verdere professionalisering. Dit uit zich onder andere in het opstellen en heroverwegen van beleidsstukken op specifieke onderdelen van de regeling.

In 2013 heeft het bestuur nieuw beleid vastgesteld voor collectieve waardeoverdracht, gemoedsbezwaarden en vrijwillige aansluiting werkgevers. Het vrijstellings-, aansluitings- en handhavingbeleid staat continu onder aandacht van het bestuur en wordt - indien nodig - structureel gedurende het jaar aangescherpt. In 2013 heeft het bestuur in het kader van de ALM studie stilgestaan bij het afkoopbeleid. In 2014 vindt een heroverweging plaats van het huidige afkoopbeleid. Ook wordt in 2014 een beleidsstuk opgesteld voor individuele vrijwillige voortzetting.

2.2 Aankomende wet- en regelgeving

Herziening pensioenstelsel per 1 januari 2015

Op 10 juli 2012 nam de Eerste Kamer het wetsvoorstel over verhoging van de AOW-leeftijd en de fiscale pensioenrichtleeftijd aan. Hiermee is de verhoging van de pensioenrichtleeftijd in het Witteveenkader per 1 januari 2014 een feit. Dit betekent dat de maximale opbouwpercentages met 0,1% worden verlaagd per 1 januari 2014. Daarna wordt de pensioenrichtleeftijd gekoppeld aan de levensverwachting. De herziening van het pensioenstelsel gaat verder per 1 januari 2015. De kern van de herziening is tweeledig:

1. Wijziging van het fiscale kader
2. Nieuw financieel toetsingskader pensioenen

1. Wijziging van het fiscale kader

Het regeerakkoord verlaagt de maximale opbouwpercentages nog verder met de beoogde ingangsdatum 1 januari 2015. Wetgeving hieromtrent is reeds in de maak. Dit betekent dat het premiepercentage voor de Basisregeling en de staffel voor de Plusregeling per 1 januari 2015 dient te worden aangepast. De beslissing en uiteindelijke hoogte hiervan ligt bij Cao-partijen.

Daarnaast introduceert het Regeerakkoord een bovengrens voor fiscale ondersteuning van pensioen van € 100.000. Het ministerie van Financiën koerst op ingang per 2015. De gevolgen en eventuele uitvoeringscomplicaties van de invoering van de bovengrens van € 100.000 zijn voor StiPP naar verwachting beperkt. In 2014 zal de wetgeving hieromtrent worden afgewacht. De consequenties voor StiPP bij invoering van deze bovengrens worden evenwel in 2014 onderzocht. Hierbij wordt reeds nu aangetekend dat StiPP in 2015 een "eigen maximum loongrens" voor de pensioenopbouw zal instellen.

2. Nieuw financieel toetsingskader pensioenen

De tweede stap in de herziening van het pensioenstelsel is het schokbestendig maken van de pensioencontracten. Op 30 mei 2012 zond voormalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Henk Kamp de Hoofdlijnennota herziening financieel toetsingskader pensioenen naar de Tweede Kamer. In deze Hoofdlijnennota staan de uitgangspunten van het nieuwe financieel toetsingskader (FTK). Sociale partners kunnen volgens de Hoofdlijnennota straks kiezen voor het nieuwe, reële pensioencontract. Maar zij mogen ook kiezen voor een (aangepast) nominaal pensioencontract. Dit nominale contract dient wel te worden aangepast aan het nieuwe (strengere) FTK.

De invoering van de wetgeving met betrekking tot het nieuwe FTK is door het ministerie van SZW op 21 november 2012 uitgesteld tot 1 januari 2015. StiPP zal de implementatie van het nieuwe FTK per 1 januari 2015 in 2014 vorm geven. Hiermee wordt dit punt een belangrijk agendapunt op de bestuurstafel. Gezien de onduidelijkheid die nog bestaat met betrekking tot het nieuwe FTK vergt dit een flexibele houding van het bestuur en de uitvoerder.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

Per 1 juli 2014 gaat de Wet versterking bestuur pensioenfondsen in. Dit betreft een aanpassing van het bestuursmodel. Er zijn drie modellen. Het eerste model is een aanpassing van de bestaande bestuursvorm waarin werkgever(s), werknemers en pensioengerechtigden zijn vertegenwoordigd. Daar kunnen externe deskundigen aan worden toegevoegd. Het tweede model houdt in dat een pensioenbestuur volledig bestaat uit externe beroepsbestuurders. Dit bestuur wordt gecontroleerd door een belanghebbendenorgaan, bestaande uit werkgever(s), werknemers en pensioengerechtigden. Bedrijfstakpensioenfondsen worden in beide modellen verplicht een raad van toezicht in te stellen. Het derde model houdt een gemengd bestuur in, met uitvoerende en niet uitvoerende bestuurders in het bestuur.

Ook het beloningsbeleid is geïntegreerd in het wetsvoorstel. Met betrekking tot het beloningsbeleid hebben de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie een Code Pensioenfondsen opgesteld. Hierin zijn de principes van het beloningsbeleid opgenomen.

Het bestuur heeft haar eisen en wensen ten aanzien van het nieuwe bestuursmodel in kaart gebracht:

- Vertegenwoordiging belanghebbenden in het bestuur en daarmee een evenwichtige belangenafweging
- Link met de branche
- Evenredige verdeling werkzaamheden onder de bestuursleden
- Zowel de uitvoerende rol als de toezichhoudende rol moet worden belegd.
- De meerderheid van het bestuur heeft behoefte aan uitvoerende bestuursleden
- Sociale partners moeten vertegenwoordigd zijn in het bestuur.

Het bestuur heeft op basis van de opgestelde eisen en wensen voor de korte/middellange termijn besloten tot het paritaire bestuursmodel. Dit houdt in dat er vanaf 1 juli 2014 een Raad van Toezicht wordt ingesteld, er een bestuurslid namens de gepensioneerden wordt benoemd en het verantwoordingsorgaan opnieuw wordt ingesteld. De implementatie van het nieuwe model vindt plaats in 2014.

Aanpassing informatiebepalingen in de Pensioenwet

Bij de start van het nieuwe pensioenstelsel komen nieuwe regels voor communicatie. Op basis van de resultaten van de evaluatie van de informatiebepalingen en de resultaten van het project pensioencommunicatie in verband met het nieuwe pensioenstelsel, zullen de informatiebepalingen in de pensioenwetgeving worden aangepast. Het is de bedoeling dat de aangepaste informatiebepalingen tegelijkertijd met de overige aanpassingen van de pensioenwetgeving voortvloeiend uit het pensioen/regerakkoord in werking treden, derhalve per 1 januari 2015. De gevolgen van de aanpassingen van de informatiebepalingen in de Pensioenwet voor StiPP worden in 2014 in kaart gebracht.

In 2013 heeft StiPP, vooruitlopend op de evaluatie van de informatiebepalingen van de Pensioenwet, meerdere voorstellen gedaan aan toezichhouders en politiek. Dit betrof onder andere een voorstel tot het niet versturen van de UPO slaper onder de afkoopgrens en meer mogelijkheden tot digitaliseren. Toegezegd is dat deze voorstellen worden meegenomen in de herziening van de informatiebepalingen in de Pensioenwet.

2.3 Vermogensbeheer

Implementatie structuur vermogensbeheer n.a.v. ALM studie

Het bestuur heeft zich vanaf 2011 bezig gehouden met de inventarisatie hoe de zorgplicht voor deelnemers met verschillende leeftijden het beste (collectief) kan worden vormgegeven middels het beleggingsbeleid. In 2013 is een ALM studie uitgevoerd. Het doel hiervan was een optimaal beleggingsbeleid vast te stellen voor de Plusregeling. Hierbij zijn een vaste mix, life cycle en een gefaseerde inkoop DB tegen elkaar afgezet.

In december 2013 heeft het bestuur besloten om vanaf de 57-jarige leeftijd het beleggings- en inkooprisico stapsgewijs af te bouwen via een risico afbouw model. Het bestuur heeft hierbij besloten in 2014 de administratie hierop in te richten en de beleggingen hierop vanaf 1 januari 2015 te laten aansluiten.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

In 2013 heeft het bestuur meer aandacht besteed aan maatschappelijk verantwoord beleggen. Door de vermogensbeheerder KCM is de wijze waarop StiPP zich nu bezig houdt met maatschappelijk verantwoord beleggen toegelicht. Ook de deelnemersraad heeft het bestuur in 2013 gevraagd om een visie te ontwikkelen op een meer integrale aanpak van het maatschappelijk verantwoord beleggen. In 2013 is er op de website meer informatie opgenomen over dit onderwerp.

Stress scenario's

Naar aanleiding van de algemene aanbevelingen van DNB is in 2013 de impact van twee stressscenario's op de participatiewaarde van de deelnemerspool bepaald. Het betreft de volgende twee stressscenario's:

- rentestijging van 1%
- waardedaling aandelen met 25%.

De impact van beide stressscenario's wordt structureel opgenomen in de vernieuwde bestuursrapportage. In 2014 richt het bestuur zich bij de implementatie van het risico afbouwmodel, verder op de rente-matching tussen uitkeringenpool en inkoopstarieven voor pensioengerechtigden. In 2014 worden tevens waar nodig aanvullende stress scenario's ontwikkeld.

2.4 Risicomanagement en uitbesteding

Integraal risicomanagement

Nadat het bestuur in december 2011 een Risk Assessment heeft afgenomen, is in mei 2012 het integrale risicomanagement rapport StiPP opgesteld. Naar aanleiding hiervan heeft in 2012 en begin 2013 een verdieping plaatsgevonden op het risicomanagement. De commissies hebben per risico de beheersmaatregelen en het restrisico gedefinieerd en de risico's beoordeeld. In mei 2013 heeft een vervolgsessie risicomanagement plaatsgevonden waarin de beoordeling van de risico's definitief is vastgesteld en is gesproken over het volwassenheidsniveau van StiPP. In september 2013 is vervolgens een stappenplan opgesteld om het integraal risicomanagement verder te implementeren en in te bedden in de bestuursstructuur van StiPP. In de bestuursvergadering van 9 september 2013 is besloten om dit stappenplan verder uit te rollen in 2014.

Uitbesteding: bestuur in control van pensioenuitvoering en vermogensbeheer

Vanaf 1 januari 2012 is de AO/IC en Uitbestedingscommissie ingesteld, welke zich onder andere richt op de uitbestedings- en operationele risico's bij zowel de pensioenuitvoerder, de vermogensbeheerder, de custodian en externe adviseurs.

Om het aantoonbaar in control zijn verder vorm te geven is in 2013 het uitbestedingsbeleid opgesteld en vastgelegd in de ABTN.

2.5 Handhaving

In 2013 is een activiteitenplan handhaving opgesteld welke wordt uitgevoerd. Onderdeel van dit activiteitenplan is de match met UWV gegevens, het uitvoeren van risico-analyses en het vervolgens aanschrijven van werkgevers ter controle op volledigheid en juistheid van aanlevering.

Belangrijke andere activiteiten die in 2013 zijn verricht betreffen de publicatie van het vrijstellingsbeleid, informatie over vrijstellingen in het kader van WOB-verzoeken en een 'witte lijst' op de website van StiPP. Tevens is er beleid ontwikkeld voor vrijwillige aansluiting van werkgevers bij het pensioenfonds. Tot slot is er een handboek opgesteld voor het vaststellen van het 50% criterium waarna in 2013 een pilot is gestart met een aantal werkgevers.

Op 23 november 2012 heeft StiPP een handhavingcongres georganiseerd, waarbij Cao-partijen waren uitgenodigd. Dit congres stond in het teken van handhaving in praktijk. Hierbij is aandacht besteed aan de handhaving van StiPP tot nu toe, nieuwe flexvormen, intraconcern uitzenden, bepalen van de werkingssfeer en de wijziging van de verplichtstelling. In april 2013 zijn de stakeholders geïnformeerd over de vervolgstappen die het bestuur naar aanleiding van dit congres genomen heeft. Hierin is onder andere ingegaan op de UWV analyse, de bepaling van het 50% criterium middels accountantsverklaringen, de politieke lobby en het invoeren van een maximum salaris.

2.6 Communicatie

Op 30 oktober 2012 is het meerjaren communicatiebeleidsplan van StiPP door het bestuur vastgesteld. Het communicatiebeleidsplan staat in het teken van verdere digitalisering. In 2013 is uitvoering gegeven aan dit plan. Dit betekent dat in 2013 verschillende acties zijn ondernomen, waaronder:

- uitvraag van emailadressen en bankrekeningnummers en implementatie hiervan in de systemen in 2014;
- ontwikkeling redactionele formules voor nieuwsbrieven;
- ontwikkeling van subline onder het logo van StiPP;
- statement 'eerlijk over pensioen';
- in 2013 is de website aangepast tot een meer vraag gestuurde website.

2.7 Overige bestuursbesluiten en gebeurtenissen in het verslagjaar

Toeslagverlening in 2013

Zoals in het vorig verslagjaar vermeld heeft het bestuur op grond van het eerder uitgevoerde onderzoek naar de risicobereidheid van de (aanstaande) gepensioneerden besloten om het beleggingsbeleid voor de pensioengerechtigden af te stemmen op het doen van vaste pensioenuitkeringen. Als gevolg van dit uitgangspunt is het toeslagenbeleid met ingang van 1 januari 2013 herzien. In principe zullen er in de toekomst geen toeslagen worden verleend op de ingegane pensioenen. Het bestuur heeft in 2013 geen bijzondere omstandigheden gezien om van dit beleid af te wijken.

Voorziening verzekeringstechnisch nadeel

In dit verslagjaar heeft het bestuur nader onderzoek gedaan naar de tot heden op de balans opgenomen voorziening verzekeringstechnisch nadeel. Het bestuur heeft hierbij geconstateerd dat het fonds nog wel een risico op geen premie / wel aanspraak kent. Maar dit risico, en eventueel toekomstige claims, is niet te berekenen. Een voorziening hierop aanhouden op de balans acht het bestuur dan ook niet zinvol, mede gezien het feit dat ter dekking van dit risico een opslag in de premie is opgenomen, welke reeds jaarlijks aan de Algemene reserve wordt toegevoegd. Dit heeft het bestuur doen besluiten de de voorziening VTN per 31 december 2013 over te hevelen naar de Algemene Reserve.

Code pensioenfondsen

In september 2013 is de Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid. De Code vervangt de 'Principes voor goed pensioenfondsbestuur' en is in werking getreden op 1 januari 2014. De Code werkt volgens het 'pas toe of leg uit' beginsel. Dit betekent dat StiPP de normen van de Code toepast of in het jaarverslag motiveert waarom het een norm niet (volledig) toepast.

De Code richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat het fonds gepland en gerealiseerd heeft met als randvoorwaarde integer en transparant handelen.

Het bestuur omarmt deze Code niet alleen, maar streeft ook naar optimale naleving van de Code. Na afloop van het verslagjaar heeft het bestuur de eerste stappen gezet door de normen, zoals opgenomen in de Code, in kaart te brengen. Vanaf het volgende verslagjaar zal het bestuur hierover in het jaarverslag verantwoording afleggen.

2.8 Reglements- en statutenwijzigingen

Het bestuur van StiPP heeft in 2013 besloten de pensioenreglementen en de statuten per 1 januari 2014 aan te passen. Hieronder worden de belangrijkste wijzigingen weergegeven.

Premie voor de Plusregeling en de Basisregeling

De doorsneepremie voor de Plusregeling wordt verlaagd van 12,6% naar 12% van de pensioengrondslag. Dit is door cao-partijen in de uitzendbranche besloten. De verlaging gaat in op 1 januari 2014. De werkgever betaalt 2/3 van de premie. De werknemer betaalt 1/3 van de premie. De doorsneepremie van de Basisregeling wijzigt niet per 1 januari 2014 en blijft dus 2,6% van het brutoloon. De werkgever betaalt deze premie volledig.

De premiestaffel in de Plusregeling

De pensioenpremie is voor iedereen gelijk, maar de kapitaalopbouw verschilt per leeftijdscategorie. De premiestaffel is een tabel die de verschillende percentages aan kapitaalopbouw laat zien per leeftijdscategorie. Hoe ouder de deelnemer is, hoe hoger de kapitaalopbouw. Per 1 januari 2014 is de (fiscale) regelgeving gewijzigd. Dit heeft gevolgen voor de premiestaffel. Om de percentages voor alle leeftijdscategorieën zo hoog mogelijk te houden, is door Cao-partijen in de uitzendbranche voor de volgende premiestaffel gekozen:

<i>Leeftijd</i>	<i>Premiestaffel</i>
21-24	4,51%
25-29	5,45%
30-34	6,67%
35-39	8,08%
40-44	9,87%
45-49	12,13%
50-54	14,85%
55-59	18,33%
60-64	22,84%

Wijziging in hoogte uitkeringspercentage partnerpensioen Plusregeling

Na overlijden van de deelnemer hebben de eventuele partner en kinderen recht op partner- en wezenpensioen. Als deelnemer in de Plusregeling geldt dat als deze overlijdt vóór de pensioendatum, een aanvullend bedrag wordt uitgekeerd. Tot 1 januari 2014 was het uitkeringspercentage 1,4% van de gemiddelde pensioengrondslag over de toekomstige diensttijd (de resterende jaren tussen het moment van overlijden en de pensioendatum). Vanwege de gewijzigde fiscale regels is dit verlaagd. Per 1 januari 2014 is het uitkeringspercentage 1,365%.

Pensioenleeftijd vervroegen en uitstellen

De pensioenleeftijd blijft in 2014 nog 65 jaar. De pensioenopbouw stopt zodra de deelnemer 65 jaar wordt. Ook als de deelnemer langer doorwerkt. Het pensioen kan worden uitgesteld, tot uiterlijk de 70-jarige leeftijd. De deelnemer dient dan wel te blijven werken bij een werkgever die aangesloten is bij StiPP. Deze 'doorwerk-eis' geldt niet als de deelnemer het pensioen wenst uit te stellen tot de AOW-leeftijd. Het blijft ook mogelijk om het pensioen eerder te laten ingaan. Voorheen kon dat vanaf de 55-jarige leeftijd. Het bestuur van StiPP heeft besloten om dit per 1 januari 2014 te verhogen naar de 60-jarige leeftijd.

Verplichte wachttijd Basisregeling

Wie in de uitzendbranche werkzaam is, wordt bij StiPP volgens een wekentelling ingedeeld.

- De eerste 26 gewerkte weken vindt er geen pensioenopbouw plaats. We noemen dit de wachttijd. Van deze wachttijd kan vanaf 1 januari 2014 niet meer worden afgeweken. De werkgever mag de werknemer dus niet eerder als deelnemer in de Basisregeling aanmelden.
- Vanaf de 27-ste tot en met de 78-ste gewerkte week wordt de deelnemer in de Basisregeling geplaatst.
- Vanaf de 79-ste gewerkte week wordt de deelnemer in de Plusregeling geplaatst.

Gewijzigde terugvalregels Plusregeling

Als de deelnemer aan de Plusregeling deelneemt en stopt met werken in de uitzendbranche, bouwt de deelnemer geen pensioen meer op bij StiPP. De regels wat er gebeurt als deze deelnemer na enige tijd wel weer als uitzendkracht aan de slag gaat, zijn per 1 januari 2014 gewijzigd.

- De onderbreking was korter dan 26 weken: de deelnemer blijft deelnemen aan de Plusregeling.
- De onderbreking duurde 26 weken of langer, maar korter dan 52 weken: de deelnemer neemt direct deel aan de Basisregeling en hoeft niet opnieuw de wachttijd van 26 gewerkte weken te doorlopen. Deze wijziging is per 1 januari 2014 ingevoerd. Tot 1 januari 2014 gold dat de deelnemer na een onderbreking van 26 weken of langer opnieuw de wachttijd moest doorlopen.
- De onderbreking duurde 52 weken of langer: de deelnemer dient eerst de wachttijd van 26 gewerkte weken te doorlopen voor deze weer aan de Basisregeling deelneemt.

3 Goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)

3.1 Inrichting Pension Fund Governance

Het fonds kent een deelnemersraad, een verantwoordingsorgaan en een visitatiecommissie.

Deelnemersraad

In 2013 kwam de deelnemersraad vijf keer bijeen, waarvan één keer gezamenlijk met het bestuur van het fonds, in het kader van de vaststelling van de jaarrekening over het verslagjaar 2012. Tevens is de deelnemersraad bijeen geweest in een opleidingsbijeenkomst. Tijdens de vergaderingen van de deelnemersraad is gesproken over de bestuursbesluiten zoals elders opgenomen in dit verslag. Een verslag van de deelnemersraad treft u verderop in dit jaarverslag.

Verantwoordingsorgaan

In 2013 is het verantwoordingsorgaan tweemaal bijeen geweest om zich onder andere een oordeel te vormen over de jaarrekening over het verslagjaar 2012. Daarnaast is het Verantwoordingsorgaan geïnformeerd over het communicatie- en beleggingsplan, het rapport van de Visitatiecommissie en het nieuwe bestuursmodel waartoe het bestuur heeft besloten. Voor het verslagjaar 2013 is het verantwoordingsorgaan bijeen geweest in 2014 en heeft een verslag opgesteld, dat verderop in dit hoofdstuk is te vinden.

Visitatiecommissie

In 2013 heeft voor het vierde achtereenvolgende jaar een visitatie plaatsgevonden. Ditmaal op de volgende onderwerpen:

- Bestuursstructuur en – cultuur en onderlinge samenwerking;
- Deskundigheid en geschiktheid van het bestuur;
- Compliance en integriteit.

De bevindingen, conclusies en aanbevelingen van de Visitatiecommissie treft u in onderstaande paragraaf.

3.2 Bevindingen, conclusies en aanbevelingen Visitatiecommissie

Deze vierde visitatie is de laatste visitatie van het fonds. Met ingang van 1 juli 2014 dient het intern toezicht ingericht te worden met een Raad van Toezicht (RvT). De opdracht die de visitatiecommissie meekreeg was om, naast het beoordelen van de wijze waarop het bestuur heeft gefunctioneerd, hoe het bestuur omgaat met risico's en hoe de processen en procedures zijn ingericht, expliciet aandacht te besteden aan de volgende onderwerpen:

- Compliance en integriteit;
- Deskundigheid en geschiktheid bestuur;
- De bestuurscultuur en onderlinge samenwerking.

Het bestuur vroeg daarbij het visitatierapport zo in te richten dat dit ook kon dienen als overdrachtsdocument voor de raad van toezicht.

De visitatiecommissie bestond uit Nelly Altenburg, die voor de vierde keer visiteerde, en Jaco Buiter en Antoinetta Eikenboom. De laatste twee waren beiden nieuw in de visitatiecommissie. Daarvoor is nadrukkelijk gekozen om zo een frisse kijk van de commissie te garanderen.

De visitatiecommissie is ingegaan op het verzoek van het bestuur om in het rapport aandacht te besteden aan de overdracht van het intern toezicht aan de raad van toezicht. Dit is opgenomen in een aparte paragraaf van het rapport. De visitatiecommissie

heeft besloten deze paragraaf integraal op te nemen in deze samenvatting omdat het een goed beeld geeft van de belangrijkste bevindingen, aandachtspunten en uitdagingen voor het bestuur.

De RvT krijgt te maken met bijzonder fonds met een deskundig, betrokken en kritisch bestuur dat veel inzet laat zien en als team goed samenwerkt. Sinds de oprichting van StiPP in 1998 en de invoering van de plusregeling in 2008 is veel tot stand gebracht door het bestuur. De context van het fonds en de dynamiek in de sector hebben grote invloed op de manier waarop het bestuur opereert en kan opereren. Vaak moet het wiel opnieuw worden uitgevonden, met helaas een beperkt resultaat voor de deelnemers. De RvT zal zich hiervan, zoals de visitatiecommissie ook heeft ervaren, rekenschap moeten geven.

Het bestuur van StiPP koos ervoor om, zo veel mogelijk samen met de sociale partners en in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken te lobbyen voor verbeteringen in het pensioenarrangement. In dit proces worden stappen gezet, maar het gaat – zonder dat dit het bestuur kan worden verweten – langzaam. Het lijkt de visitatiecommissie goed als het bestuur (en de RvT) de langere termijn niet uit het oog verliest. Welke doelen wil het bestuur voor de deelnemers bereiken, wat is het nagestreefde tijdspad, is dit realistisch en wanneer besluit het bestuur tot een andere koers?

Het bestuur heeft – in een situatie waarin beperkt gebruik gemaakt kon worden van ervaringen elders – in de korte tijd van het bestaan van het fonds grote vooruitgang geboekt bij de inrichting van de bestuurlijke processen en procedures en het 'in control' zijn, zoals de inrichting van de pensioenadministratie en de uitbesteding hiervan en de overstap naar een andere vermogensbeheerder. Lastige discussies over het life-cycle-beleggen zijn (voorlopig) afgesloten. Het bestuur besteedt veel aandacht aan zijn deskundigheid en geschiktheid. Het is kritisch op elkaar en op de verschillende adviseurs. Hoewel er een goede basis voor de toekomst is, is het zaak goed te bewaken dat er steeds voldoende nieuwe impulsen en stimulansen blijven komen.

Het bestuur heeft, hoewel het diepgaande discussies zeker niet uit de weg gaat, een sterke focus op operationele processen. Dat moest wellicht ook wel om het resultaat dat er nu staat te kunnen bereiken. Dat neemt niet weg dat de visitatiecommissie de noodzaak om een verdere slag te maken van operationaliteit naar strategie meerdere malen, ook in dit rapport, onder de aandacht heeft gebracht. Discussies over het bestuursmodel, de regelingen en het pensioenstelsel en het voortdurend ontwikkelen van visies op risico, beleggingen en uitbesteding kunnen niet buiten een strategische langetermijnvisie.

Gaandeweg heeft het bestuur een aanpak ontwikkeld met betrekking tot de uitvoering en de beleidsontwikkeling. De gemaakte keuzes hebben goed uitgepakt, maar dat neemt niet weg dat de visitatiecommissie meent dat het nu wel het moment is om te evalueren en te bezien of dit ook voor de komende jaren het model moet blijven. De samenwerking met de uitvoering en externe adviseurs verdient daarbij aandacht.

Het bestuur heeft een keuze gemaakt hoe het nieuwe bestuursmodel er uiteindelijk uit moet gaan zien. De stip op de horizon – het model waarin het bestuur bestaat uit uitvoerende en toezichhoudende bestuurders – is gezet. De weg daarnaartoe en het tempo staan nog niet helder op het netvlies. De visitatiecommissie kan zich voorstellen dat de voortgang jaarlijks wordt gevolgd en besproken, waarbij steeds bezien wordt of de keuze nog passend is bij de ontwikkelingen van het fonds. Dit is een proces waarin ook het intern toezicht is betrokken en dat nieuwe impulsen kan geven.

Reactie van het bestuur op het verslag van de visitatiecommissie

In de bestuursvergadering van april 2014 heeft het bestuur het rapport van de visitatiecommissie besproken. Het bestuur kan zich vinden in de conclusies en aanbevelingen die door de visitatiecommissie zijn gedaan. Deze worden het lopende verslagjaar op hoofdlijnen verwerkt in het beleidsplan, op de actielijsten van de verschillende commissies geplaatst en opgepakt.

3.3 Principes van goed pensioenfondsbestuur

Deskundigheid bestuur

Het bestuur heeft een deskundigheidsplan opgesteld. Uitgangspunt van dit plan is dat het bestuur als collectief over de vereiste deskundigheid beschikt. Bij elke mutatie in het bestuur gaat het bestuur na of deze deskundigheid nog steeds aanwezig is. In 2013 heeft het bestuur een aantal studiedagmiddagen gehouden, welke in het teken stonden van:

- Risicomanagement
- Bestuursmodellen
- ALM studie en beleggingsbeleid

Scheiding beleid en uitvoering

Het bestuur maakt beleid en laat zich adviseren door externe deskundigen (actuaris, onafhankelijk accountant, compliance officer) en zijn uitvoerders. Al sinds 2004 heeft het fonds met zijn uitvoerders uitgebreide serviceafspraken gemaakt over de uitvoering van de regeling.

3.4 Het premie-, beleggings- en toeslagenbeleid

Het beleid rond de instrumenten premies en toeslagen is voor het fonds zeer beperkt. De regeling van het fonds is een beschikbare premieregeling, waarbij er een percentage van de pensioengrondslag van de deelnemers wordt "gespaard". Op de pensioendatum of bij eerder overlijden wordt het gespaarde pensioenkapitaal omgezet in (jaarlijkse) pensioenaanspraken.

De kostendekkende premie over het boekjaar bedraagt € 142.108 en de feitelijke premie over het boekjaar bedraagt € 150.819. De kostendekkende premie is lager dan de werkelijke premie. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt: actuariel benodigd € 122.901, opslag voor het in stand houden van het vereist vermogen € 1.801, opslag risicopremies € 7.429 en opslag voor uitvoeringskosten € 9.977. Alle bedragen luiden in eenheden van € 1.000.

De pensioenregeling van StiPP is een vorm van een premieovereenkomst. Het pensioenkapitaal van de deelnemers wordt door het pensioenfonds belegd. Voor de (gewezen) deelnemers geldt dat, indien het beleggingsresultaat positief is, dit wordt toegevoegd aan het saldo van de pensioenrekening. Indien het beleggingsresultaat negatief is, wordt dit in mindering gebracht op het saldo van de pensioenrekening.

De toeslag voor de gepensioneerden tot en met het verslagjaar 2012 vloeit voort uit het behaalde beleggingsrendement. Reglementair was tot en met 2012 vastgesteld dat op de (ingegane) pensioenrechten jaarlijks een toeslag werd verleend van maximaal de procentuele stijging van het CBS-consumentenprijsindexcijfer, afgeleid van alle huishoudens. Het bestuur besliste evenwel jaarlijks in hoeverre pensioenrechten werden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening was geen reserve gevormd en werd geen premie betaald. De toeslagverlening werd uit het beleggingsrendement gefinancierd. Dit toeslagenbeleid is per 1 januari 2013 gewijzigd. Het bestuursbesluit komt er in beginsel op neer dat er in de toekomst geen toeslagen worden verleend. Een uiteenzetting hiervan treft u in hoofdstuk 2 van dit jaarverslag.

Het fonds kent alleen voor de groep gepensioneerden een voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds. Deze voorziening is opgenomen in de jaarrekening. Het risico dat voortvloeit uit deze verplichtingen is het actuariële risico en de situatie dat de beleggingen van het fonds in enig jaar een lager rendement laten zien dan de rentetermijnstructuur.

De doelstelling van het beleggingsbeleid ten behoeve van de gepensioneerden van het fonds is, vanaf 1 januari 2013, het zo veel mogelijk garanderen van de nominale pensioenuitkeringen.

3.5 Kosten uitvoering pensioenregeling

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer.

Het fondsbestuur vindt het belangrijk transparant te zijn over deze uitvoeringskosten.

Onderstaand is in dit kader een uitgebreide rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen.

De kosten worden gepresenteerd overeenkomstig de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken, eenvoudig met elkaar worden vergeleken.

De kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling bedragen voor 2013 € 10.020.000. Omgerekend naar kosten per deelnemer (actieve deelnemers en gepensioneerden per 31 december van het verslagjaar) is dit € 44,76 per deelnemer (2012: € 45,82 per deelnemer). Indien ook de slapers worden meegenomen in deze berekening van kosten per deelnemer en de aanbeveling van de Pensioenfederatie met betrekking tot de "normdeelnemer" wordt toegepast dan bedragen de kosten per deelnemer € 26,56 (2012: € 28,07 per deelnemer).

Het bedrag aan uitvoeringskosten bestaat uit:

- kosten deelnemer;
- kosten werkgever;
- kosten bestuur en financieel beheer.

De kosten deelnemer hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administratie van het fonds verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief enzovoorts).

De kosten werkgever hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers.

De kosten bestuur en financieel beheer hebben betrekking op de bestuurlijke kosten (bestuur, deelnemersraad, verantwoordingsorgaan), het voeren van het secretariaat, het opstellen van het jaarverslag en het samenstellen van financiële rapportages, de kosten van het wettelijk toezicht (DNB, AFM) en de advies- en controlekosten (actuaris, onafhankelijk accountant, aan derden uitbestede activiteiten).

3.6 Kosten uitvoering vermogensbeheer

De vermelde kosten komen niet overeen met de pensioenuitvoeringskosten zoals die zijn verantwoord in de rekening van baten en lasten. Dit komt omdat daarin kosten zijn begrepen (kosten beleggingscommissies, beleggingsadvies) die feitelijk aan de kosten van het vermogensbeheer kunnen worden toegerekend.

De kosten bestaan grofweg voor de helft uit organisatiekosten (kosten voor adviseur en fiduciair manager) en voor de andere helft uit uitvoeringskosten voor het daadwerkelijk beheer.

De kosten van het vermogensbeheer, inclusief transactiekosten, in 2013 bedragen € 2,15 mln (2012: € 1,88 mio). Afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen, komen de kosten in 2013 neer op 0,31% van het gemiddeld belegd vermogen van circa € 685,5 mln (2012: € 555,2).

Kosten vermogensbeheer

Onderdeel	Subonderdeel	Kosten (K €)		% gemiddeld vermogen	
		2013	(2012)	2013	(2012)
Organisatie	Accountant	2	(8)	0,00%	(0,00%)
Organisatie	Adviseur	62	(47)	0,01%	(0,01%)
Organisatie	Fiduciair	916	(710)	0,13%	(0,13%)
Organisatie	Custodian	149	(122)	0,02%	(0,02%)
Beheer	Obligaties	344	(260)	0,05%	(0,05%)
Beheer	Aandelen	243	(232)	0,04%	(0,04%)
Beheer	Onroerend Goed	69	(44)	0,01%	(0,01%)
Beheer	Liquiditeiten	119	(157)	0,02%	(0,03%)
Totaal		1.904	(1.580)	0,28%	(0,29%)

Transactiekosten

De (geschatte) transactiekosten in 2013 bedragen € 250.000 (2012: € 300.000). Afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen, komen de transactiekosten in 2013 neer op 0,03% van het gemiddeld belegd vermogen van circa € 685,5 mln.

Onderdeel	Subonderdeel	Kosten (K €)		% gemiddeld vermogen	
		2013	(2012)	2013	(2012)
Beheer	Obligaties	204	(218)	0,03%	(0,04%)
Beheer	Aandelen	31	(64)	0,00%	(0,01%)
Beheer	Onroerend Goed	16	(0)	0,00%	(0,00%)
Beheer	Liquiditeiten	0	(18)	0,00%	(0,00%)
Totaal		251	(300)	0,03%	(0,05%)

3.7 Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan heeft het concept jaarverslag in haar vergadering van 22 mei 2014 behandeld. Voor het verantwoordingsorgaan komt hieruit naar voren dat het bestuur zich bewust is van de complexiteit waarin het fonds opereert en zich inspanningen getroost in control te zijn.

Beleggingsbeleid

Uit het beleggingsbeleid, zoals dat door het bestuur van het pensioenfonds wordt gevoerd, concludeert het verantwoordingsorgaan dat het bestuur zich bewust is van de risico's en verantwoordelijkheden die met het doen van beleggingen gepaard gaan. Het besluit van het bestuur om een Risico Afbouw Model in te voeren wordt door het Verantwoordingsorgaan positief beoordeeld. Wel vraagt het verantwoordingsorgaan aan het bestuur continue oog te houden voor de solidariteit tussen de actieve deelnemers en de gepensioneerden.

Het verantwoordingsorgaan is verheugd dat het bestuur een expliciet standpunt ten aanzien van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen heeft ingenomen en constateert dat hieraan ook in het jaarverslag nu aandacht wordt besteed.

Vooruitblik 2014

Het verantwoordingsorgaan is verheugd met de heldere vooruitblik op 2014, met name op de gebieden van risicomanagement, handhaving en de lobby richting toezichthouder en politiek. Het Verantwoordingsorgaan juicht namelijk inspanningen om onnodige communicatiekosten te voorkomen toe.

Premiebeleid

Uit het jaarverslag blijkt dat het bestuur, evenals in 2012, extra aandacht heeft besteed aan handhaving en premie-inning. Het Verantwoordingsorgaan vertrouwt erop dat het bestuur deze aandacht als consistent beleid voert, mede met het oog op het beperken van het risico "geen premie / wel rechten".

Communicatiebeleid

Uit het jaarverslag komt duidelijk naar voren dat ook communicatie door het bestuur hoog in het vaandel wordt gevoerd. Het verantwoordingsorgaan vindt het een goede zaak dat het bestuur zich bewust is van veranderende maatschappelijke ontwikkelingen en hoopt op begrip voor de stappen die het bestuur hier in wenst te nemen van de kant van de AFM.

Wetgeving en reglementen

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van de aanpassingen die in de reglementen zijn doorgevoerd.

Oordeel

Op basis van het bovenstaande is het verantwoordingsorgaan van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten van oordeel dat:

- Het bestuur voldoende informatie aan het verantwoordingsorgaan heeft verschaft om een afgewogen oordeel te kunnen geven over het gevoerde beleid in 2013;
- Het bestuur gehandeld heeft in overeenstemming met het bepaalde in de statuten en de reglementen;
- Het bestuur in haar beleid over 2013 gehandeld heeft met evenwichtige afweging van alle belangen;
- Het door het bestuur gevoerde communicatie open en transparant is geweest;
- Het bestuur aandacht moet blijven geven aan handhaving en premie-inning.

De Meern, 13 juni 2014

Verantwoordingsorgaan Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten,

De heer T. Sijpestijn

Voorzitter Verantwoordingsorgaan

3.8 Verslag van de Deelnemersraad

In dit verslagjaar heeft de deelnemersraad vier keer vergaderd. Bij deze vergaderingen waren ook een ambtelijk secretaris van Syntrus Achmea en een vertegenwoordiger van het bestuur van StiPP aanwezig. De belangrijkste onderwerpen die zijn besproken, worden hieronder weergegeven.

Met een ongevraagd advies heeft de deelnemersraad aandacht gevraagd voor diverse onderwerpen, waaronder:

- meer aandacht voor het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen;
- betere voorlichting voor mensen die van werkgever wisselen binnen de branche van de personeelsdiensten;
- het voor de deelnemers beter inzichtelijk maken van de kosteninhouding per leeftijdscategorie in de Plusregeling;
- het aanpassen van het beleggingsbeleid met de mogelijkheid voor een hoger rendement voor de deelnemer met een pensioenkapitaal boven de afkoopgrens;
- het inzichtelijker maken van de opbouw van het pensioenkapitaal en het UPO.

Het bestuur heeft aangegeven uitvoering te geven aan een aantal van de bovenstaande punten en de deelnemersraad monitort de voortgang. Daarnaast heeft de deelnemersraad aangegeven zicht te willen hebben op het aantal klachten dat binnenkomt bij het klantcontact center en op de afhandeling daarvan.

Beleggingsbeleid

In oktober is een vergadering van de beleggingscommissie bijgewoond waarbij het ESG-beleid (Maatschappelijk Verantwoord Beleggen) door vermogensbeheerder Kempen Capital Management (KCM) is toegelicht. Binnen het ESG-beleid wordt het beleid gevolgd om met bedrijven de dialoog aan te gaan. In het uiterste geval kunnen bedrijven uitgesloten worden van de beleggingsportefeuille, zoals gebeurd is met bedrijven die betrokken zijn bij de productie van clustermunitie en kernkoppen. De deelnemersraad heeft hierbij het bestuur verzocht te onderzoeken wat de (beleggings)kosten zijn als bij het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen niet gewerkt wordt met een uitsluitingslijst, maar met een positieve lijst waarbij best-in-class bedrijven worden geselecteerd.

Communicatieplan richting deelnemers

De deelnemersraad onderschrijft de wens van het bestuur naar een effectieve vorm van communicatie die uiteindelijk én beter past bij de doelgroep én de hoge kosten die gepaard gaan met het verzenden van communicatie-uitingen verlaagt. De steekwoorden daarbij zijn: digitaal, duidelijk, eerlijk en transparant.

Deskundigheidsbevordering deelnemersraad

De deelnemersraad vindt het belangrijk om haar deskundigheid te vergroten en is over het thema "Pensioencontract, Premiebeleid en Indexatie" bijgeschoold.

Tot slot

Met ingang van 1 juli 2014 wordt er conform "Wet versterking bestuur pensioenfondsen" een nieuw bestuursmodel toegepast. De deelnemersraad wordt daarom opgeheven. De taken gaan over naar het Verantwoordingsorgaan en naar de nieuwe Raad van Toezicht.

De deelnemersraad vindt medezeggenschap van deelnemers en slapers in het fonds van groot belang. Zij adviseert het bestuur dan ook om hier in de toekomst op een zorgvuldige én stevige wijze invulling aan te geven.

De Meern, 13 juni 2014

Deelnemersraad Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

De heer R.M. van Norel
Voorzitter Deelnemersraad

4 Risico's

Het fonds kent verschillende risico's. Het kapitaal dat belegd is ten behoeve van de actieve deelnemers en de slapers wordt belegd voor risico van de deelnemer. De verplichtingen ten behoeve van de gepensioneerden worden belegd voor risico van het fonds.

4.1 Beleggingsrisico's

Marktrisico

De waarde van beleggingen op de beurs fluctueert voortdurend. Het risico dat hiermee gepaard gaat, noemt men het marktrisico. Dit marktrisico is niet voor alle beleggingscategorieën gelijk. Spreiding binnen de portefeuille beoogt dit risico te verkleinen.

Renterisico

Het renterisico houdt verband met de waardeontwikkeling die volgt uit een renteverandering. Een rentestijging heeft een negatieve invloed op de waarde van de vastrentende beleggingen. Een rentedaling daarentegen heeft een positieve invloed op de waarde van de vastrentende beleggingen.

Wijzigingen in de rente hebben niet alleen impact op de waarde van de vastrentende beleggingen maar ook op de technische voorzieningen van het fonds. Door het bestuur is ervoor gekozen om het renterisico vanaf 1 januari 2013 zo veel mogelijk te beperken. Door de beleggingen in vastrentende waarden zo goed mogelijk te 'matchen' met de technische voorzieningen wordt het totale rente-effect zoveel mogelijk beperkt.

Daar de onderhavige pensioenregelingen het karakter dragen van een beschikbare premieregeling is het renterisico per saldo veel minder groot dan bij andere pensioenfonds.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van de beleggingen verandert door veranderingen in valutakoersen. Vanuit strategisch oogpunt wordt het valutarisico door het fonds gezien als een risico waar op lange termijn geen rendement tegenover staat. Het valutarisico op aandelen naar de Amerikaanse Dollar, het Britse Pond en de Japanse Yen is volledig afgedekt. Voor vastrentende waarden is de portefeuille geheel belegd in Euro titels.

Kredietrisico

Kredietrisico betreft het risico op verlies op een belegging doordat de debiteur zich niet aan de contractuele verplichtingen houdt, bijvoorbeeld door faillissement of herstructurering. Het fonds voert ten aanzien van kredietrisico een defensief beleid. Het neemt momenteel beperkt kredietrisico's in de vastrentende beleggingen door binnen staatsobligaties slechts te beleggen in de hoogste kwaliteit. Daarnaast wordt in bedrijfsobligaties belegd in 'investment grade' obligaties, niet in obligaties in de 'high yield' of speculatieve categorie. Voor valutaderivaten wordt slechts gebruik gemaakt van kortlopende contracten waardoor het risico op de tegenpartij sterk wordt gereduceerd. Het risicocomité van Kempen Capital Management monitort deze tegenpartijen, waarbij naar de rating en de verzekeringspremie op de tegenpartij (premie op credit default swaps) wordt gekeken.

Liquiditeitsrisico

Aangezien de som van de premies, directe beleggingsopbrengsten en aflossingen van beleggingen in vastrentende waarden, de som van uitkeringen, kosten en verwachte afrekeningen van valutatermijncontracten verre te boven gaat, is de kans op een liquiditeitstekort beperkt. Temeer daar meestal de mogelijkheid bestaat beursgenoteerde beleggingen per ommekeer te verkopen. In de portefeuille kennen alleen de belangen in niet genoteerd onroerend goed en hypotheek een geringe liquiditeit. De overige belangen zijn op korte termijn zonder grote kosten of verliezen liquide te maken.

4.2 Actuariële risico's

Verzekeringstechnisch risico

De pensioenregeling van het fonds heeft gedurende het actieve dienstverband en gedurende de zogenaamde uitstelperiode het karakter van een premieovereenkomst. Hierbij wordt de omvang van een toe te kennen pensioen bepaald door het kapitaal dat voor een deelnemer is opgebouwd. Het fonds loopt bij deze regeling dus geen beleggingsrisico, omdat dat bij de deelnemers ligt. Op de pensioendatum kunnen de deelnemers hun pensioen aankopen bij StiPP of elders hun pensioen aankopen.

Het fonds loopt wel een risico, dat een werknemer niet aangemeld wordt, maar wel recht heeft op pensioenopbouw. Als deze deelnemer zich meldt is StiPP wettelijk verplicht aan deze deelnemer pensioenopbouw toe te kennen. Als het voor StiPP niet (meer) mogelijk is om de kosten hiervan te verhalen op de werkgever (bijvoorbeeld omdat de werkgever niet meer bestaat), dan komen de kosten hiervan voor rekening van het pensioenfonds. Dit wordt het risico van 'geen premie, wel aanspraak' genoemd.

Naast het risico geen premie, wel aanspraak, kent het fonds ook een overlijdensrisico en een arbeidsongeschiktheidsrisico. Als een deelnemer overlijdt of arbeidsongeschikt wordt, dan zijn de kosten voor het in te kopen nabestaandenpensioen of voor de premievrijstelling voor rekening van StiPP. Hiervoor wordt door StiPP een premie gevraagd en via de betaalde doorsneepremie impliciet ontvangen.

Langlevenrisico

Het fonds keert pensioenen uit en gaat bij de vaststelling van de voorziening uit van een bepaalde levensverwachting. Het langlevenrisico betreft het risico dat de werkelijke levensduur hoger is dan de door het pensioenfonds vastgestelde verwachting. StiPP hanteert momenteel de gepubliceerde Prognosetafels AG 2012 – 2062 en daarbij, op basis van intern onderzoek van diverse pensioenfondsen bij Syntrus Achmea, vastgestelde algemene correctiefactoren. Door uit te gaan van de meest recente prognosetafel, waarbij uitgegaan wordt van de meest recente inzichten in de sterfteontwikkeling van de Nederlandse bevolking, wordt het risico zo veel mogelijk beperkt.

4.3 Overige en operationele risico's

Het fonds heeft de hoofdlijnen van het interne beheersingssysteem en van de opzet van de administratieve organisatie en interne controle vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Het fonds heeft beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding. Belangrijke aspecten hierin zijn dat de pensioenuitvoerder, Syntrus Achmea, beschikt over een zgn. ISAE 3402 en een veelheid van elkaar aanvullende maatregelen zoals back-up & recovery procedures, logische & fysieke toegangsbeveiliging en testprocedures. Met Syntrus Achmea is het fonds een gedetailleerde Service Level Agreement (SLA) overeengekomen.

Met de vermogensbeheerder zijn ook beheerafspraken gemaakt. Op de dienstverlening van Kempen Capital Management is eveneens een ISAE 3402 verklaring van toepassing. In het mandaat voor 2012 zijn de beheerafspraken vastgelegd. Deze afspraken betreffen onder andere de samenstelling van de portefeuille, de tactische marges, de performancemeting, de benchmarks en het valuta- en derivatenbeleid, de risicometing en –beheersing.

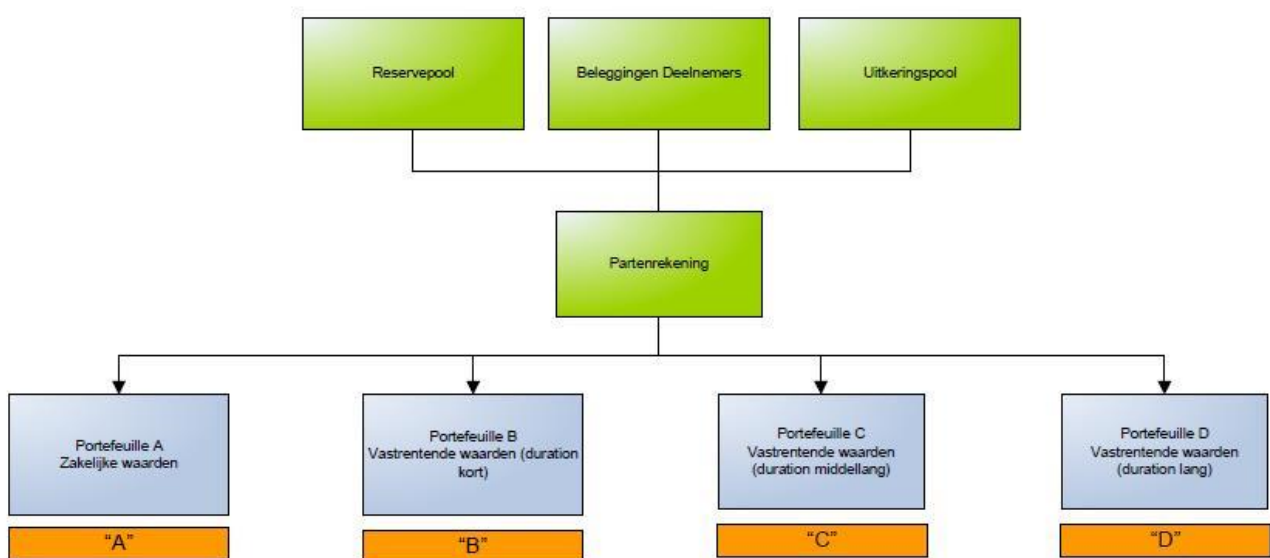
4.4 Compliance risico

Compliance risico is het risico van het niet voldoen aan en/of niet handelen naar wet- en regelgeving, interne richtlijnen en gedragsregels. Voor de begeleiding van dit proces is een Compliance Officer aangesteld.

5 Beleggingen

5.1 Beleggingsstrategie

De portefeuille kent een drietal participerende pools en vier beleggingspools. De participerende pools zijn de Reservepool, de Uitkeringspool en de Deelnemerspool. De beleggingspools zijn de zakelijke waarden pool (A) en de vastrentende waarden duratie kort (B), vastrentende waarden duratie middellang (C) en vastrentend waarden duratie lang (D).

Beleggingen deelnemers (“Deelnemerspool”)

De deelnemerspool belegt voor de Basisregeling en de Plusregeling. De Basisregeling en Plusregeling ontvangen premie van actieve deelnemers. Uitstroom ontstaat door afkoop, waardeoverdracht of expiratie. De verhouding waarin de deelnemerspool belegt in de onderliggende beleggingsportefeuilles is gelijk gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, d.w.z. 20% in de zakelijke waarden portefeuille, 63% in vastrentende waarden kortlopend en 17% in vastrentende waarden middellang. Ondanks de sterke toename van de Plusregeling ten opzichte van de Basisregeling is er voor gekozen de verdeling gelijk te houden en vast te houden aan een conservatief beleid.

Reservepool

Van de inkomende gelden wordt een gedeelte (momenteel 6%) aan de Reservepool toegevoegd, welke bedoeld is om als buffer te fungeren bij onvoorziene omstandigheden. De Reservepool participeert uitsluitend in de vastrentende waarden met korte duratie.

Uitkeringspool

Met ingang van 2013 is de portefeuille vastrentend lang ingericht. De vastrentend lang heeft als doel om de verplichtingen van de Uitkeringspool zo nauw mogelijk te volgen. De Uitkeringspool participeert voor 100% in deze vastrentend lang portefeuille.

Per 31 december 2013 is de verdeling over de participerende pools als volgt:

Participerende pools	%	Vermogen (EUR x1.000)
Beleggingen Deelnemers	89%	665.079
Uitkeringenpool	3%	25.201
Reservepool	8%	57.666
Totaal	100%	747.946

Deze participerende pools hebben het vermogen op de volgende wijze verdeeld over de beleggingsportefeuilles per 31 december 2013:

Beleggingsportefeuilles	%	Vermogen (EUR x 1.000)
A. Zakelijke waarden	23%	169.451
B. Vastrentende waarden kort	51%	379.216
C. Vastrentende waarden middellang	23%	174.078
D. Vastrentende waarden lang	3%	25.201
Totaal	100%	747.946

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de weging zakelijke waarden per eind 2013 is toegenomen. Dit is een weergave van de keuze van het bestuur om vanaf 2014 meer in zakelijke waarden te beleggen. De implementatie van deze beslissing is eind 2013 uitgevoerd. Gedurende het jaar 2013 hebben verder geen wijzigingen van het beleggingsbeleid plaatsgevonden op basis van de hierna toegelichte marktontwikkelingen.

5.2 Beleggingsresultaat

Het fonds heeft over het jaar 2013 een rendement behaald van 2,54%, in lijn met de performance van de uitvoeringsbenchmark van 2,5%.

StiPP maakt in belangrijke mate gebruik van passieve beleggingsfondsen. Met deze fondsen wordt een goede aansluiting met de benchmark nagestreefd. Daarnaast gelden criteria ten aanzien van kosten, portefeuillebeheer en organisatie/governance (bijv. ten aanzien van securities lending). Binnen de allocatie naar opkomende landen belegt StiPP in het Vanguard Emerging markets fund. Dit fonds heeft (om kostentechnische redenen, ten gunste van participanten) de benchmark veranderd (van MSCI naar FTSE) en de portefeuille daarop aangepast. StiPP heeft vooraf onderzocht of dit fonds daarmee passend blijft binnen de invulling van de zakelijke waarden portefeuille. Hierover is positief besloten op basis van de voornoemde criteria. Hierop heeft StiPP vooraf besloten om voor deze allocatie ook de benchmark te veranderen (per ultimo eerste kwartaal) en daarmee de aansluiting met de benchmark te behouden. In de transitie is het Vanguard fonds in het eerste kwartaal achtergebleven bij de vigerende MSCI benchmark. Binnen de zakelijke waarden portefeuille was de negatieve invloed op het relatieve resultaat hieruit circa 0,2 procent.

A. Zakelijke Waarden portefeuille

De zakelijke waarden portefeuille is voornamelijk belegd in aandelen, en in mindere mate in onroerend goed. Het afgelopen jaar ontwikkelde zich tot een goed jaar voor risicovollere beleggingen in ontwikkelde landen. De uitspraken van de voorzitter van het stelsel van Amerikaanse centrale banken, Ben Bernanke, leidde tot twee duidelijke omslagmomenten op de beurs. In mei gaf hij aan te overwegen een begin te maken met afbouw van het opkoopprogramma van Amerikaanse staatsobligaties ('tapering'). Dat zette de koersen van risicovollere beleggingen onder druk. Vooral obligaties en aandelen van opkomende landen kregen het zwaar te verduren. Toen Bernanke in het najaar liet doorschemeren geen haast te maken keerde de optimistische stemming op de beurs terug, waarop risicovollere beleggingen aan een fors herstel begonnen.

Met een rendement van 13,7% heeft de zakelijke waarden portefeuille een positief rendement behaald, waarmee de portefeuille is achtergebleven bij de benchmark (14,7%)

B. Vastrentend Kort portefeuille

De vastrentend kort portefeuille dient door middel van beleggingen in kortlopende staatsobligaties, bedrijfsobligaties en geldmarktfondsen voor kapitaalsbehoud te zorgen. De beleggingen in obligaties geschiedt alleen in bedrijven en landen met een hoge kredietwaardigheid. Door de bijna onvoorwaardelijke steun aan de euro van de ECB daalde de rente op kortlopende obligaties en geldmarktfondsen verder tot nul of zelfs negatief op de meest kredietwaardige obligaties. Dit is te herleiden in de resultaten van deze portefeuille.

Met een rendement van 0,4% heeft de vastrentend kort portefeuille licht beter dan de benchmark (0,3%) gepresteerd.

C. Vastrentend Middellang portefeuille

De portefeuille vastrentend middellang belegt in staatsobligaties en bedrijfsobligaties met een hoge kredietwaardigheid. Staatsobligaties van Europese kernlanden behaalden in 2013 een matig resultaat (-1,4%) door de stijgende rente. Obligatiebeleggers anticipeerden hiermee op de eerste tekenen van economisch herstel in Europa. Bedrijfsobligaties van investment grade kwaliteit uitgegeven in euro's behaalden in 2013 een rendement van +2,2%. Dit resultaat was te danken aan de reguliere coupon-inkomsten en een afname in de risico-opslag voor credits.

Met een rendement van -0,1% heeft de portefeuille vastrentend middellang licht beter dan de benchmark (-0,2%) gepresteerd.

D. Vastrentend Lang portefeuille

De vastrentend lang heeft als doel om de verplichtingen van de Uitkeringspool zo nauw mogelijk te volgen. De staatsobligatieportefeuille heeft hierdoor een rentegevoeligheid (duratie) van 12,3. Als gevolg van de stijgende rente was het rendement op de vastrentend lang portefeuille negatief. Dit doet echter niks af aan de capaciteit van de portefeuille om aan de verplichtingen te voldoen, aangezien deze in dezelfde mate in waarde zijn gedaald. Hierbij wordt opgemerkt dat de methodiek afwijkt van de actuariële waardering van de verplichtingen.

Met een rendement van -4,5% heeft de portefeuille vastrentend lang in lijn met de benchmark (-4,5%) gepresteerd.

5.3 Z-score en performancetoets

De performance van de totale portefeuille bedroeg in 2013 2,5%, waarmee het in lijn heeft gepresteerd met de benchmark. Deze benchmark wordt gebruikt om de relevante Z-score te berekenen.

De voorlopige Z-score voor het jaar 2013 is uitgekomen op 0,14. De score op de performancetoets is 1,25.

5.4 Verantwoord beleggen

Het pensioenfonds streeft ernaar om op verantwoorde wijze te beleggen en heeft ESG-criteria geïntegreerd in haar beleggingsproces. ESG staat voor environmental, social en governance. Het ESG-beleid is geformuleerd op basis van internationaal geaccepteerde richtlijnen conform onder andere de UN Global Compact en de Principles for Responsible Investment (PRI). Naast integratie van ESG-criteria in het beleggingsproces geeft het fonds invulling aan haar ESG-beleid door middel van engagement en uitsluiting.

Middels een kwartaalscreening wordt onderzocht of er ondernemingen in de portefeuille aanwezig zijn die met hun bedrijfsactiviteiten in meer of mindere mate in conflict zijn met de ESG-criteria. In dat geval spreekt het pensioenfonds (via haar vermogensbeheerders) deze ondernemingen aan. Door middel van een dialoog, ofwel 'engagement', wil StiPP positieve verandering bewerkstelligen en ondernemingen stimuleren om maatregelen te nemen om schendingen in de toekomst te voorkomen.

Gedurende 2013 is er meer focus in deze engagementaanpak aangebracht. De verschillende engagementcases zijn daartoe gebundeld onder verschillende duurzaamheidsthema's: palmolie, omstreden arbeidsomstandigheden, kinderarbeid in de cacaosector, omstreden damprojecten, corruptie en kernwapens. Van iedere onderneming waar een dialoog mee wordt gevoerd,

is een engagement factsheet opgesteld. Deze factsheets beschrijven de achtergrond van de case, de inmiddels behaalde resultaten en de toekomstige engagementdoelen.

Indien engagement niet tot het gewenste resultaat leidt, kunnen ondernemingen of fondsmanagers worden uitgesloten van onze beleggingsportefeuilles. Ondernemingen die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens worden direct uitgesloten. Eind 2013 stonden er 24 ondernemingen op de uitsluitingslijst.

Meer informatie over verantwoord beleggen is te vinden op de volgende website:

<http://www.kempen.nl/asset-management/verantwoord-beleggen/>.

6 Vooruitblik 2014

In december 2013 heeft het bestuur een beleidsplan 2014 opgesteld. De onderwerpen die hier onder staan vormen het beleidsplan 2014 en zijn onderdeel van de strategische agenda voor 2014. Per onderdeel worden onderstaand de aandachtspunten weergegeven.

6.1 Pensioenregeling en verplichtstelling

Het bestuur zal zich in 2014 bezig houden met de (verdere) implementatie van het 'Pensioenakkoord Cao's uitzendkrachten'. Onderdeel hiervan is de verhoging van de pensioenleeftijd per 1 januari 2015. Ook staat het traject wijziging van de verplichtstelling op de bestuursagenda. De toekomst van de Basisregeling, Plusregeling en de verplichtstelling zijn hoofddossiers van het bestuur in 2014. Het bestuur zoekt voor al deze onderwerpen afstemming met Cao-partijen, politiek en toezichhouders. Daarnaast zal het bestuur zich bezig houden met het formuleren of heroverwegen van beleid met betrekking tot de uitvoering van de regelingen.

6.2 Aankomende wet- en regelgeving

In 2014 worden de wetsontwikkelingen op het gebied van de herziening van het pensioenstelsel op de voet gevolgd door het bestuur StiPP.

In 2014 zal het bestuur voorbereidingen - en waar nodig maatregelen - treffen naar aanleiding van de herziening van het pensioenstelsel per 1 januari 2015. Het bestuur voorziet Cao-partijen van adviezen inzake de wetswijzigingen per 1 januari 2015. Het bestuur implementeert in 2014 tevens het gewenste paritaire bestuursmodel.

6.3 Vermogensbeheer

2014 staat in het teken van implementatie van de nieuwe structuur vermogensbeheer naar aanleiding van de besluitvorming op 9 september 2013. Dit betekent dat het nieuwe beleggingsbeleid voor de deelnemerspool (Basis- en Plusregeling) in 2014 wordt geïmplementeerd. Na implementatie wordt ook actie gezet op communicatie van de participatiewaarden aan de deelnemers. Dit heeft onder andere invloed op de teksten in de UPO's. Tot slot worden de investment beliefs van het fonds geüpdate.

6.4 Risicomanagement en uitbesteding

A. Integraal risicomanagement

Het risicomanagement gaat in 2014 een integraal onderdeel uitmaken van het besturen van het pensioenfonds. Hierbij wordt continu een cyclus gevolgd van vaststellen risicoprofiel, formuleren en implementeren beheersmaatregelen, beheren van het risicomanagement en het verwerken van bevindingen, wat weer leidt tot het vaststellen van een nieuw risicoprofiel.

B. Aantoonbaar in control van pensioenuitvoering en vermogensbeheer

Voor wat betreft het 'aantoonbaar in control' zijn van de pensioenuitvoering en de vermogensbeheerder ligt de nadruk op de beoordeling van de DVO, beleggingsrapportages en de ISAE 3402 rapportages. Deze vormen de graadmeter voor de pensioenuitvoering en vermogensbeheer. De AO/IC en Uitbestedingscommissie voert gedurende het jaar (evaluatie) gesprekken met partijen waaraan is uitbesteed.

C. Contractsverlenging Syntrus Achmea Pensioenbeheer

In Q4 2013 en geheel 2014 worden er gesprekken gevoerd met Syntrus Achmea Pensioenbeheer met als insteek een contractsverlenging. De voortgang met betrekking tot de implementatie van de roadmaps verbeteren klantcontacten en de uitkomsten van het Quinto-P onderzoek worden hierin meegenomen.

6.5 Handhaving

Handhaving wordt gecontinueerd. Zowel door de pensioenuitvoerder als in samenwerking met de SNCU. Er is een activiteitenplan handhaving 2014 vastgesteld. In de begroting 2014 wordt, in navolging van voorgaande jaren, budgettaire ruimte gemaakt voor handhavingactiviteiten.

In 2014 wordt de problematiek met betrekking tot correcties en terugwerkende kracht mutaties besproken. De mogelijkheid om de kosten van het indienen van correcties en mutaties met terugwerkende kracht in rekening te brengen bij de werkgever wordt onderzocht.

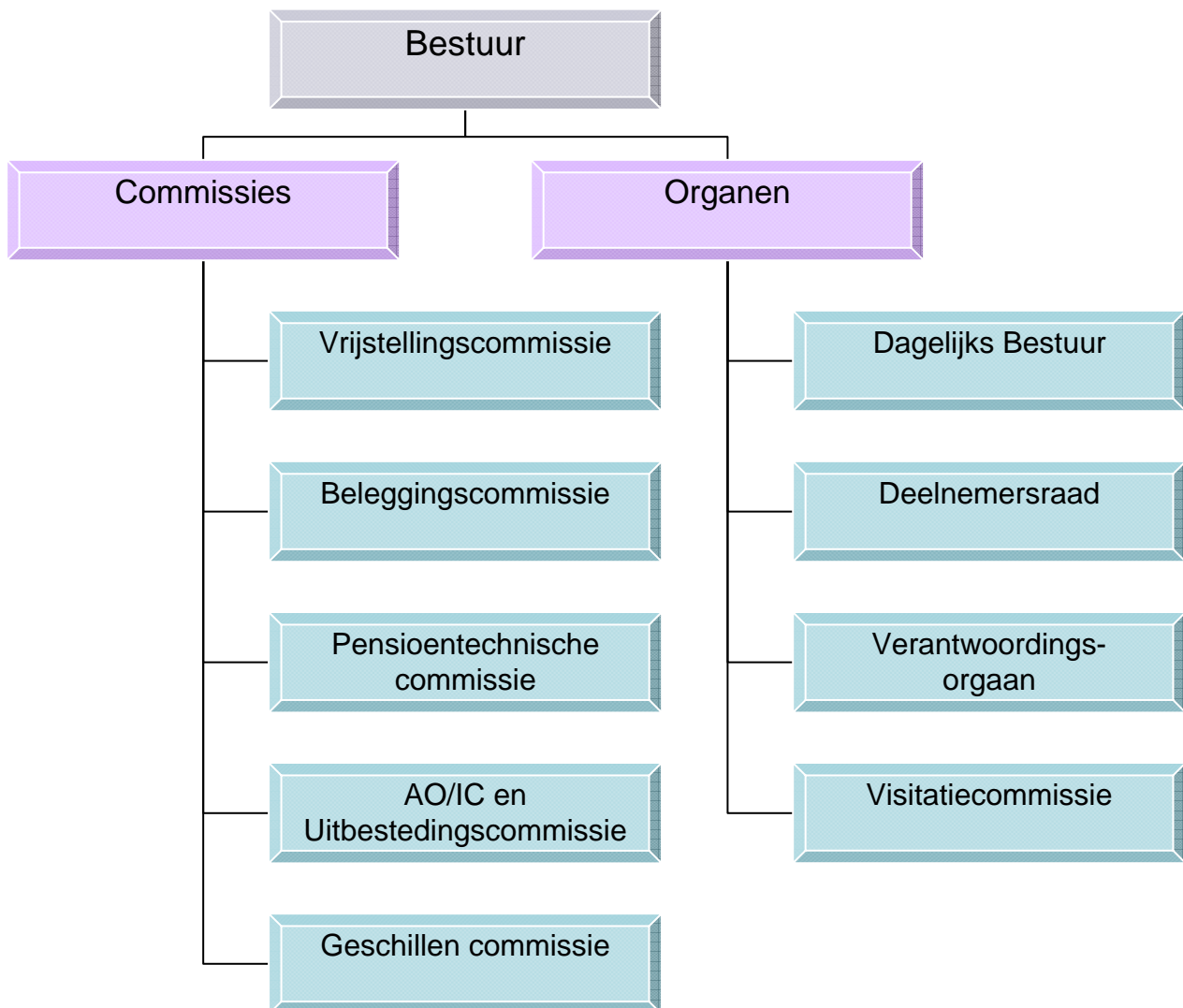
6.6 Effectieve communicatie

In 2014 wordt verder invulling gegeven aan het uitrollen van het meerjaren communicatie beleidsplan. Ook worden de mogelijkheden om digitaal te communiceren verder uitgewerkt en zal StiPP voorstellen blijven doen richting toezichthouders en politiek om te komen tot een meer effectieve, kostenbesparende en meer bij de doelgroep passende manier van communiceren.

Ook zet StiPP zich in 2014 in voor een lobby met betrekking tot eerlijke communicatie over beschikbare premiereregelingen. Hierbij wordt aangehaakt bij de mogelijkheden van mijnpensioenoverzicht.nl.

7 Karakteristieken van het pensioenfonds

7.1 Organogram

7.2 Profiel van de organisatie

Sinds 1 januari 1999 behartigt StiPP de collectieve pensioenbelangen van enige duizenden uitzendondernemingen en vele tienduizenden uitzendkrachten, gedetacheerden en payrollers in Nederland. Pensioen maakt sinds de invoering van de CAO voor Uitzendkrachten 1999 – 2003 onderdeel uit van de arbeidsvoorwaarden tussen de uitzendonderneming en de uitzendkracht. Sinds 1 januari 2004 is StiPP een verplichtgesteld pensioenfonds voor de gehele bedrijfstak.

7.3 Doelstelling

De belangrijkste doelstelling van StiPP is te voorzien in een oudedagsvoorziening voor de werknemers in de branche die arbeid ter beschikking stellen (uitzendkrachten en gedetacheerden). Ook voorziet StiPP in een oudedagsvoorziening voor pay-rollers. De uitzendbranche kenmerkt zich door dienstverbanden van korte duur. Veelal zijn het mensen die voor het eerst kennis maken met een (verplichte vorm van) pensioenvoorziening. Van belang is dat de regeling de maatschappelijke behoefte vervult om de “witte vlek” – het aantal mensen dat niet onder een (verplichtgestelde) pensioenregeling valt – te verkleinen.

StiPP wil een optimale balans vinden tussen zo laag mogelijke premies nu (te betalen door actieve deelnemers) en zo hoog mogelijke uitkeringen voor zowel de huidige als de toekomstige gepensioneerden. Daarbij houdt het bestuur ook de financiële gezondheid van StiPP in de gaten, zowel nu als in de toekomst. Om dit te kunnen bereiken wenst het bestuur zo goed mogelijk in control te zijn, zeker daar waar de uitvoeringstaken op het gebied van administratie en beleggingen zijn uitbesteed.

7.4 Het bestuur

Het bestuur is de beheerder van het pensioenfonds. Het fonds wordt bestuurd door vertegenwoordigers van de werkgevers- en werknemersorganisaties die het fonds hebben opgericht en/of in stand houden, te weten:

- de Algemene Bond Uitzendondernemingen (ABU), gevestigd te Amsterdam;
- de Nederlandse Bond van Bemiddelings- en Uitzendondernemingen (NBBU), gevestigd te Amersfoort;
- FNV Bondgenoten gevestigd te Utrecht;
- de Unie, vakbond voor industrie en dienstverlening, gevestigd te Culemborg; en
- de CNV Dienstenbond, gevestigd te Hoofddorp.

StiPP is statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres: Rijnzathe 10, 3454 PV De Meern. De laatste statutenwijziging was op 1 januari 2014, welke notarieel is verleden. De Stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 34107294. De samenstelling van het bestuur is per 31 december 2013 als volgt:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer M. Nuijten	Bestuurslid	Werknemer	1 januari 2007	1 juli 2018
De heer P.A. Citroen	Voorzitter	Werkgever	1 november 2006	31 december 2016
De heer A.D. Leeman	Bestuurslid	Werkgever	7 februari 2011	7 februari 2014
De heer D.J. Tuit	Bestuurslid	Werkgever	19 april 2012	19 april 2016
De heer R.L. Schikhof	Bestuurslid	Werkgever	1 januari 2007	31 december 2016
De heer E.H.W. Bosman	Vicevoorzitter	Werknemer	3 juli 2013	3 juli 2016
De heer M. Raaijmakers	Bestuurslid	Werknemer	14 maart 2012	14 maart 2016
De heer G.J. Seffinga	Bestuurslid	Werknemer	17 december 2012	17 december 2016

Plaatsvervangende bestuursleden

Per 31 december 2013 kent het fonds de volgende plaatsvervangende bestuursleden.

Naam	Vertegenwoordiging
De heer J. Koops	Werkgever
Mevrouw A. Muntz	Werkgever
Mevrouw L. Dieduksman	Werkgever
Mevrouw M. van der Neut	Werknemer
De heer M.E. Jukema	Werknemer

Het bestuur draagt gezamenlijk zorg voor het (dagelijks) beleid van het fonds. Het bestuur wijst een werkgevers- en een werknemersbestuurslid aan, die voor een kalenderjaar de functie van voorzitter en van vicevoorzitter bekleden. Gedurende het kalenderjaar, dat een werkgeverslid voorzitter is, is een werknemersbestuurslid vicevoorzitter zijn, en omgekeerd; de vicevoorzitter bekleedt tevens de functie van secretaris.

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling, die door sociale partners is overeengekomen. Het bestuur streeft naar een optimale kwaliteit, zorgvuldigheid, openheid, onafhankelijkheid en transparantie met betrekking tot de uitvoering.

Het fonds heeft ervoor gekozen om de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer, de beleidsvoorbereiding en de ondersteuning van het bestuur uit te besteden aan daarin gespecialiseerde uitvoerders.

7.5 Deelnemersraad

De medezeggenschap van deelnemers, ex-deelnemers en gepensioneerden is belegd bij de deelnemersraad. De deelnemersraad adviseert het bestuur desgevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die de stichting betreffen. De deelnemersraad bestaat begin 2013, conform het reglement deelnemersraad, uit vijf leden.

Per 31 december 2013 is de deelnemersraad als volgt samengesteld.

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer R.M. van Norel	Voorzitter	Deelnemers	1 november 2012	1 november 2016
De heer S.V.W. Lootsma	Lid	Deelnemers	1 januari 2009	1 januari 2017
De heer W. Fiechter	Lid	Deelnemers	1 januari 2013	1 januari 2017
De heer J. Klink	Lid	Gepensioneerden	1 december 2011	1 december 2015
Mevrouw I. Nauta	Lid	Deelnemers	1 juni 2013	1 juni 2017

7.6 Het verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit drie leden. Het verantwoordingsorgaan dient te bestaan uit een vertegenwoordiging vanuit de werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden. In 2013 had het verantwoordingsorgaan een lid namens de pensioengerechtigden. Het verantwoordingsorgaan is in 2013 tweemaal bijeengekomen. In het jaarverslag is een verslag van het verantwoordingsorgaan opgenomen.

Per 31 december 2013 is het verantwoordingsorgaan als volgt samengesteld.

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
De heer T. Sijpestijn	Voorzitter	Werkgevers	31 augustus 2009	1 juli 2014
De heer R. Aartsma	Lid	Deelnemers	1 juni 2013	1 juli 2014
De heer A. Hoogenkamp	Lid	Gepensioneerden	31 augustus 2009	1 juli 2014

7.7 Bestuur en commissies

Dagelijks bestuur

Voor de dagelijkse gang van zaken is er een dagelijks bestuur. Het dagelijks bestuur bestaat in het verslagjaar 2013 uit de voorzitter en vicevoorzitter van het fonds:

- de heer P.A Citroen
- de heer E.H.W. Bosman.

Het dagelijks bestuur komt voor elke bestuursvergadering bijeen in het voorzittersoverleg. Bij dit voorzittersoverleg zijn in het verslagjaar ook de heer A.D. Leeman en mevrouw R. Poldner (externe bestuursondersteuning) aanwezig geweest.

Om zijn werkzaamheden optimaal te kunnen uitvoeren heeft het bestuur commissies ingesteld die onder meer tot taak hebben besluiten die het bestuur moet nemen, voor te bereiden. Het bestuur kan besluiten dat externe deskundigen deel uitmaken van een commissie. De volgende commissies staan het bestuur bij:

Vrijstellingscommissie

De vrijstellingscommissie behandelt alle relevante zaken die samenhangen met aansluitingskwesaties en vrijstellingsverzoeken van werkgevers en de werkingssfeer van de pensioenregeling. In de vrijstellingscommissie hebben zitting:

- de heer P.A. Citroen
- de heer E.H.W. Bosman
- de heer A.D. Leeman.

In deze commissie hebben leden van werkgeverszijde, gelijk werknemerszijde één stem.

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie heeft als taak het bestuur te adviseren over het te voeren beleggingsbeleid en de beoordeling van het jaarverslag. In de beleggingscommissie hebben zitting:

- de heer D.J Tuit
- de heer M. Raaijmakers
- de heer P.A. Citroen
- de heer G.J. Seffinga.

Als extern beleggingsadviseur is in 2013 de heer M. Euverman van Sprenkels & Verschuren betrokken bij de beleggingscommissie.

Pensioentechnische commissie

De pensioentechnische commissie houdt zich voornamelijk bezig met algemene -, actuariële - en financiële zaken die niet aan beleggingen gerelateerd zijn. In deze commissie hebben zitting:

- de heer E.H.W. Bosman
- de heer R.L. Schikhof.

Als adviserende actuaire is in 2013 de heer F. Verschuren van Sprenkels & Verschuren betrokken bij de pensioentechnische commissie.

AO/IC en Uitbestedingscommissie

De AO/IC en Uitbestedingscommissie richt zich op de uitbestedings- en operationele risico's bij zowel pensioenuitvoerder, vermogensbeheerder als externe adviseurs. Het operationeel overleg met de pensioenadministrateur Syntus Achmea Pensioenbeheer is ook onderdeel van de AO/IC en Uitbestedingscommissie.

In deze commissie hebben zitting:

- de heer P.A. Citroen
- de heer M. Raaijmakers.

Als externe adviseur is in 2013 mevrouw Poldner betrokken bij de AO/IC en Uitbestedingscommissie.

Geschillencommissie en klachtenbehandeling

De geschillencommissie behandelt geschillen met betrekking tot de interpretatie van het pensioenreglement. De geschillenprocedure is geplaatst op de website van het fonds, en wordt opgenomen in diverse communicatie-uitingen van het fonds. In de geschillencommissie hebben zitting:

- de heer R. Schikhof
- de heer E.H.W. Bosman.

De administrateur en het bestuur behandelen eventuele klachten van (gewezen) deelnemers en gepensioneerden over de uitvoering van de pensioenregeling.

7.8 Vergoedingen

De bestuursleden, commissieleden, leden van de deelnemersraad en leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen vacatiegeld en een reis- en verblijfskostenvergoeding. Het bestuur ontvangt een vergoeding conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. De leden van de Deelnemersraad en Verantwoordingsorgaan ontvangen vergoedingen conform de SER-normering. Over het jaar 2013 is uit dien hoofde een totaalbedrag van € 219.000,- uitgekeerd (2012: € 149.000,-). Dit bedrag kan als volgt worden uitgesplitst:

• Vacatievergoedingen bestuur, inclusief reiskosten	€ 184.419,-
• Vacatievergoedingen Deelnemersraad en Verantwoordingsorgaan, inclusief reiskosten	€ 6.937,-
• Opleidingskosten en overige kosten	€ 27.644,-

De deskundigheid van individuele bestuursleden en besturen van pensioenfondsen is belangrijk. De Pensioenfederatie heeft haar leden aanbevelingen aangereikt die toezien op nadere invulling en versterking van deskundigheid, vaardigheden en professioneel gedrag binnen besturen van pensioenfondsen. Een belangrijke randvoorwaarde voor de kwaliteit van het bestuurlijk functioneren is de beschikbaarheid van tijd. De Pensioenfederatie is van mening dat daarbij een passende financiële compensatie hoort en beveelt elk bestuur van een pensioenfonds aan de vergoedingsregeling voor bestuursleden aan de orde te stellen en daarover een besluit te nemen. Het bestuur van StiPP heeft naar aanleiding hiervan op zorgvuldige wijze een compensatieregeling opgesteld welke, naar mening van het bestuur, redelijkerwijs past bij de deskundigheidseisen en de daaruit voortvloeiende tijdsbesteding. Deze regeling is ingetreden per 1 juli 2012 en vervangt daarmee de tot dan toe geldende vergoedingsregeling op basis van de SER-norm.

7.9 Adviseurs

Het bestuur laat zich bijstaan door externe adviseurs op actuair, beleggingstechnisch, juridisch en fiscaal gebied. Het bestuur blijft te allen tijde eindverantwoordelijk voor alle activiteiten van het fonds en houdt dan ook toezicht op zijn adviseurs.

Pensioenbeheer

De pensioenadministratie is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer, Rijnzathe 10 te De Meern.

Vermogensbeheer

Kempen Capital Management, gevestigd in Nederland (Amsterdam), is aangesteld als fiduciair manager en voert het beheer van het vermogen van het fonds. Bank of New York Mellon, gevestigd in Nederland (Amsterdam), is aangesteld als custodian. De beleggingsadviseur van het fonds is de heer M. Euverman, verbonden aan Sprenkels en Verschuren, gevestigd in Nederland (Amsterdam).

Adviserend actuaaris

In het verslagjaar is de heer F. Verschuren actief geweest als adviserend actuaaris. De heer Verschuren is verbonden aan Sprenkels & Verschuren.

Externe bestuursondersteuning

Mevrouw R. Poldner, verbonden aan Poldner Advies, gevestigd te Amsterdam.

Certificerend actuaaris

De heer H. Zaghoudi, verbonden aan Towers Watson, gevestigd te Purmerend.

Onafhankelijke accountant

De heer H.C. van der Rijst, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., gevestigd te Amsterdam.

Compliance Officer

De heer J. de Graaf, Cijf'rs, gevestigd te Den Haag.

7.10 Kenmerken van de pensioenregelingen

Met ingang van 2008 voert StiPP twee pensioenregelingen uit. Een Basisregeling voor werknemers die meer dan 26 weken werkzaam zijn in de uitzendbranche. Daarnaast een Plusregeling voor werknemers die meer dan 78 weken in de uitzendbranche hebben gewerkt en voor payrollers.

Hieronder worden de kenmerken van de Basisregeling en de Plusregeling weergegeven, zoals die gelden vanaf 1 januari 2014.

Basisregeling

Pensioensysteem	Beschikbare premieregeling met het karakter van een premieovereenkomst.
Premie	Reglementaire premie bedraagt 2,6% van de pensioengrondslag. Deze premie komt geheel voor rekening van de werkgever.
Pensioengrondslag	Als pensioengrondslag geldt het bruto uurloon. Het bruto uurloon bestaat uit het brutoloon, waaronder wordt verstaan: het loon over de normale gewerkte uren, loon over de onregelmatige uren (dat wil zeggen de uren in afwijkende dag- en tijdzones), indien tijdens ziekte loon wordt doorbetaald: het werkelijk door de werkgever doorbetaalde loon, de vergoeding wegens loonderving van (een) wachtdag(en) in geval van ziekte ('wachtdagcompensatie'), de (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen en de vakantiebijslag. Onder brutoloon wordt niet verstaan: het loon over overuren, compensatie-uren, reizen en gebruteerde onkostenvergoedingen. De (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen die zijn opgebouwd in een periode waarin de werknemer geen deelnemer in de zin van artikel 2 van de statuten van het fonds was, worden in geen geval tot het brutoloon in de zin van dit artikellid gerekend.
Franchise	n.v.t.
Aangroei pensioenkapitaal	De deelnemer wordt periodiek een premie beschikbaar gesteld van 2,6% van de pensioengrondslag, waarop kosten en door het bestuur

	<p>vast te stellen reserveringen in mindering worden gebracht. De beschikbare premie wordt toegevoegd aan het saldo van de pensioenrekening. Het pensioenkapitaal bestaat uit het saldo van de pensioenrekening inclusief de waarde uit een eventuele waardeoverdracht. Het saldo van de pensioenrekening wordt periodiek vermeerderd of verminderd met het positieve of negatieve beleggingsresultaat.</p>
Opbouwperiode	<p>21 jaar tot 65 jaar. De opbouw vangt aan zodra een deelnemer meer dan 26 weken voor één uitzendonderneming heeft gewerkt (referteeis).</p>
Pensioendatum	<p>De eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt van 65 jaar.</p>
Nabestaandenpensioen ten behoeve van echtgenoot, echtgenote, geregistreerde partner alsmede wezenpensioen voor kinderen tot 18 jaar	<p>Bij overlijden van de (gewezen) deelnemer vóór het bereiken van de pensioendatum verkrijgen de partner en/of de kinderen aanspraken op nabestaanden- en/of wezenpensioen. De hoogte van dit nabestaanden- en/of wezenpensioen is afhankelijk van het kapitaal op het tijdstip onmiddellijk voorafgaande aan het overlijden van de deelnemer of gewezen deelnemer en van het geldende fiscale maximum, en wordt vastgesteld op basis van de door het bestuur in overleg met de actuaris vastgestelde grondslagen. Daarbij geldt een verhouding tussen het nabestaandenpensioen en het wezenpensioen per kind van 100:20.</p>
Premievrije deelneming	<p>n.v.t.</p>
Inkoop pensioen	<p>De deelnemer heeft de mogelijkheid om op pensioendatum pensioen in te kopen bij het fonds danwel een andere pensioenuitvoerder.</p>

Plusregeling

Pensioensysteem	<p>Beschikbare premieregeling met het karakter van een premieovereenkomst.</p>
Premie	<p>De reglementaire premie bedraagt per 1 januari 2014 12,0% van de pensioengrondslag. Deze premie komt voor 2/3 ten laste van de werkgever en voor 1/3 van de werknemer.</p>
Pensioengrondslag	<p>Als pensioengrondslag geldt het bruto uurloon verminderd met de uurfranchise. Het bruto uurloon bestaat uit het brutoloon, waaronder wordt verstaan: het loon over de normale gewerkte uren, loon over de onregelmatige uren (dat wil zeggen de uren in afwijkende dag- en tijdzones), indien tijdens ziekte loon wordt doorbetaald: het werkelijk door de werkgever doorbetaalde loon, de vergoeding wegens loonderving van (een) wachtdag(en) in geval van ziekte ('wachtdagcompensatie'), de (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen en de vakantiebijslag. Onder brutoloon wordt niet verstaan: het loon over</p>

	overuren, compensatie-uren, reisen en gebruteerde onkostenvergoedingen. De (uitbetaalde) reserveringen voor vakantiedagen, bijzonder verlof, kort verzuim en feestdagen die zijn opgebouwd in een periode waarin de werknemer geen deelnemer in de zin van artikel 2 van de statuten van het fonds was, worden in geen geval tot het brutoloon in de zin van dit artikellid gerekend.																				
Uurfranchise	De uurfranchise wordt jaarlijks vastgesteld door het bestuur en wordt afgeleid van de (wettelijke minimale) jaarfranchise. De franchise bedraagt in 2013 €5,85. Voor 2014 is de franchise vastgesteld op €5,88 per uur.																				
Opbouw pensioenkapitaal	<p>Van de doorsneepremie van 12,0% van de pensioengrondslag wordt de volgende inleg per leeftijdscategorie beschikbaar gesteld:</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Leeftijd</th> <th>Beschikbare premie als percentage van de pensioengrondslag</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>21-24</td> <td>4,51</td> </tr> <tr> <td>25-29</td> <td>5,45</td> </tr> <tr> <td>30-34</td> <td>6,67</td> </tr> <tr> <td>35-39</td> <td>8,08</td> </tr> <tr> <td>40-44</td> <td>9,87</td> </tr> <tr> <td>45-49</td> <td>12,13</td> </tr> <tr> <td>50-54</td> <td>14,85</td> </tr> <tr> <td>55-59</td> <td>18,33</td> </tr> <tr> <td>60-64</td> <td>22,84</td> </tr> </tbody> </table> <p>De beschikbare premie wordt toegevoegd aan het saldo van de pensioenrekening. Het pensioenkapitaal bestaat uit het saldo van de pensioenrekening inclusief de waarde uit een eventuele waardeoverdracht. Het saldo van de pensioenrekening wordt periodiek vermeerderd of verminderd met het positieve of negatieve beleggingsresultaat.</p>	Leeftijd	Beschikbare premie als percentage van de pensioengrondslag	21-24	4,51	25-29	5,45	30-34	6,67	35-39	8,08	40-44	9,87	45-49	12,13	50-54	14,85	55-59	18,33	60-64	22,84
Leeftijd	Beschikbare premie als percentage van de pensioengrondslag																				
21-24	4,51																				
25-29	5,45																				
30-34	6,67																				
35-39	8,08																				
40-44	9,87																				
45-49	12,13																				
50-54	14,85																				
55-59	18,33																				
60-64	22,84																				
Opbouwperiode	21 jaar tot 65 jaar.																				
Pensioendatum	de eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt van 65 jaar.																				
Nabestaandenpensioen ten behoeve van echtgenoot, echtgenote, geregistreerde partner (of ongehuwde partner met notarieel verleden samenlevingsovereenkomst) alsmede wezenpensioen voor kinderen tot 18 jaar	Bij overlijden van de (gewezen) deelnemer vóór het bereiken van de pensioendatum verkrijgen de partner en/of de kinderen aanspraken op nabestaanden- en/of wezenpensioen. Het nabestaandenpensioen bestaat uit een uitkering uit de risicodekking en een uitkering die afhankelijk is van de hoogte van het pensioenkapitaal en van het aantal wezenpensioenen dat tezamen met het partnerpensioen voor het Pensioenkapitaal wordt aangekocht in de verhouding 100:20 (partnerpensioen: wezenpensioen). De partner- en wezenpensioenen zullen nooit hoger zijn dan de geldende fiscale maxima.																				
Premievrije deelneming	De deelnemer die arbeidsongeschikt wordt volgens de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) kan een verzoek bij het fonds indienen tot voortzetting van het deelnemerschap. Als het verzoek																				

	<p>wordt ingewilligd, komt de door de werkgever verschuldigde premie als bedoeld in het uitvoeringsreglement geheel of gedeeltelijk ten laste van het fonds, wordt aan de werkgever gehele of gedeeltelijke vrijstelling van premiebetaling verleend en blijven de pensioenaanspraken van de deelnemer geheel of gedeeltelijk in stand. De gehele of gedeeltelijke vrijstelling van premiebetaling en de gehele of gedeeltelijke voortzetting van de deelneming geldt zolang een uitkering wegens arbeidsongeschiktheid wordt genoten.</p>
Inkoop pensioen	<p>De deelnemer heeft de mogelijkheid om op pensioendatum pensioen in te kopen bij het fonds dan wel een andere pensioenuitvoerder.</p>

8 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten, StiPP, statutair gevestigd te Amsterdam, de jaarrekening over boekjaar 2013 eindigend op 31 december 2013. In hoofdstuk 9 Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de onafhankelijke accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

8.1 Balans per 31 december

(Na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting *)	2013 EUR	2012 EUR
Activa			
Vastrentende waarden		82.867	61.947
Beleggingen voor risico fonds	8.5.1	<u>82.867</u>	<u>61.947</u>
Vastgoedbeleggingen		16.098	14.649
Aandelen		153.353	99.608
Vastrentende waarden		495.628	453.283
Overige beleggingen		-	949
Beleggingen voor risico deelnemers	8.5.2	<u>665.079</u>	<u>568.489</u>
Vorderingen en overlopende activa	8.5.3	33.322	33.329
Overige activa	8.5.4	<u>5.588</u>	<u>11.981</u>
		38.910	45.310
		786.856	675.746
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	8.5.5	69.318	57.705
Voorziening pensioenverplichtingen risico fonds	8.5.6	35.608	31.173
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers	8.5.7	678.240	575.393
Overige schulden en overlopende passiva	8.5.8	<u>3.690</u>	<u>11.475</u>
		786.856	675.746

*) De nummering verwijst naar de toelichting

8.2 Staat van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	Toelichting	2013	2012
		EUR	EUR
Baten			
Premiebijdragen risico deelnemers	8.6.1	148.403	145.543
Beleggingsresultaten risico fonds	8.6.2	-892	1.088
Beleggingsresultaten risico deelnemers	8.6.3	16.752	25.189
Overige baten	8.6.4	23	26
		164.286	171.846
Lasten			
Pensioenuitkeringen	8.6.5	32.637	16.481
Pensioenuitvoeringskosten	8.6.6	10.020	10.301
Mutatie technische voorzieningen:			
· Pensioenopbouw	8.6.7	2.920	3.325
· Inkoop uit kapitaal/ pensionering	8.6.8	5.200	3.015
· Rentetoevoeging	8.6.9	87	217
· Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	8.6.10	-1.070	-750
· Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	8.6.11	-43	-30
· Wijziging marktrente	8.6.12	-564	1.219
· Wijziging overige actuariële uitgangspunten	8.6.13	-2.217	-
· Wijziging uit hoofde van verzwaring overlevingstafels	8.6.14	-	85
· Overige mutaties technische voorziening	8.6.15	122	3.576
		4.435	10.657
Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	8.6.16	102.847	116.145
Saldo overdrachten van rechten	8.6.17	2.734	1.405
Overige lasten	8.6.18	-	24
		152.673	155.013
Saldo van baten en lasten		11.613	16.833

Bestemming van het saldo van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Algemene reserve	11.156	14.291
Vereiste buffer over VPV	457	2.542
Saldo van baten en lasten	11.613	16.833

8.3 Kasstroomoverzicht

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	147.741	143.817
Ontvangen waardeoverdrachten	1.238	378
Betaalde pensioenuitkeringen	-39.279	-7.307
Betaalde waardeoverdrachten	-3.795	-1.819
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-10.650	-8.561
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	95.255	126.508
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	112.679	26.316
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	725	477
Aankopen beleggingen	-213.905	-148.346
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.147	-178
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-101.648	-121.731
Mutatie liquide middelen	-6.393	4.777
Stand liquide middelen per 1 januari	11.981	7.204
Stand liquide middelen per 31 december *)	5.588	11.981

8.4 Algemene toelichting

8.4.1 Inleiding

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de uitzendbranche verplicht gestelde aangesloten werkgevers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten.

8.4.2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 13 juni 2014 de jaarrekening opgemaakt.

8.4.3 Rubriceringswijziging

Met betrekking tot beleggingen in de jaarrekening vindt in 2013 een andere uitsplitsing plaats, die het inzicht in de jaarrekening bevordert. De vergelijkende cijfers zijn voor vergelijkingsdoelen aangepast. Dit heeft geleid tot wijzigingen in het vermogen.

Omschrijving post	Verwerkingswijze 2012	Verwerkingswijze 2013	Omvang 2012
Kempen Global High Dividend	Vastgoedbeleggingen	Aandelen	3.390

8.4.4 Stelselwijzigingen

In 2013 hebben zich geen stelselwijzigingen plaatsgevonden.

8.4.5 Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31 december 2013	gemiddeld 2013	31 december 2012	gemiddeld 2012
	EUR	EUR	EUR	EUR
EUR	1,00	1,00	1,00	1,00
CHF	1,23	1,22	1,21	1,21
DKK	7,46	7,46	7,46	7,45
GBP	0,83	0,82	0,81	0,82
JPY	144,84	129,42	113,99	106,94
NOK	8,36	7,85	7,34	7,54
SEK	8,85	8,71	8,58	8,74
USD	1,38	1,35	1,32	1,31

8.4.6 Specifieke grondslagen

Beleggingen voor risico fonds en risico deelnemers

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering).

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Beleggingen voor risico pensioenfondsen en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten, vervolgwaaarding geschiedt tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Elk kwartaal wordt circa 25% van de vastgoedportefeuille extern getaxeerd door een erkende taxateur conform de richtlijnen van de vermogensbeheerder. Deze richtlijnen sluiten aan bij de ROZ/IPD-index. Het overige deel van de portefeuille wordt per kwartaal gewaardeerd op basis van interne indexering. Deze is gebaseerd op externe taxaties per sector per kwartaal. Ten aanzien van de waardering per 31 december is voor de objecten die niet extern getaxeerd zijn, in het laatste kwartaal een update van de externe taxateur ontvangen.

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken van de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

De actuele waarde van de vastgoedfondsen die in internationaal vastgoed beleggen worden gewaardeerd op basis van de door de Onderliggende Vastgoedfondsen opgegeven beleggingswaarden van die fondsen, zoals deze op het moment van waardering aan de Beheerder ter beschikking staan. Overige vermogensbestanddelen van het Fonds worden gewaardeerd volgens algemeen aanvaarde verslaggevingsgrondslagen. De internationale beleggingen zijn allemaal in een fund-to-fund structuur opgezet en afhankelijk van het onderliggende fonds wordt de taxatie 1x per kwartaal, 1x per jaar, of anders uitgevoerd. Hier is geen algemene afspraak over. Wel analyseert de vermogensbeheerder te allen tijde de waarde mutaties elk kwartaal en zal bij grote sprongen altijd navraag doen bij het betreffende onderliggende fonds.

Onroerend goed in ontwikkeling wordt gewaardeerd op basis van kostprijs of lagere reële waarde. De kostprijs zijn de gedane uitgaven, inclusief bouwrente. Na oplevering worden (her)ontwikkelde objecten naar reële waarde geherwaardeerd.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de beursnotering per balansdatum.

De reële waarde van niet beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet beursgenoteerde vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende markttrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Deposito's en vorderingen op banken worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs.

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de actuele waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde, zijnde voor GTAA afgeleide marktnoteringen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en risico deelnemers en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Vereiste buffer over VPV

De benodigde buffer wordt berekend met inachtneming van de regels voor het vereist eigen vermogen als bedoeld in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds gekozen voor de standaardmethode als bedoeld in het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen. De minimum buffer VPV wordt berekend volgens de regels voor het minimaal vereist eigen vermogen als bedoeld in de Pensioenwet. Hierbij heeft het fonds er eenvoudigheidshalve voor gekozen de minimum buffer VPV te stellen op 4% van de VPV.

Garantiereserve

Deze reserve bedraagt maximaal 5,2% van de voorziening pensioenkapitalen (gewezen) deelnemers en de premiebijdrage voor 2010 en 2011 wordt op 0% gezet. Door het bestuur is besloten om per 2013 de garantiereserve te laten vrijvallen aan de algemene reserve.

Technische voorziening

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds wordt gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Vanaf 2012 betreft dit de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde met toepassing van de Ultimate Forward Rate. Het hanteren van de UFR houdt in dat voor ver in de toekomst liggende verplichtingen (20 jaar tot 60 jaar) een aangepaste rentecurve (ultimo 2012 hogere rente) wordt gehanteerd. Voor verplichtingen korter dan 20 jaar geldt de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Pensioenaanspraken worden niet geïndexeerd. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2013:

- Overlevingstafels: AG prognosetafels 2012-2062, waarbij de sterftekansen zijn vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van het pensioenfonds.
- Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane partnerpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd volgens de sterftetafel GBM/V 1985-1990, Deze frequentie wordt met 20% verlaagd. Vanaf leeftijd 65 wordt 100% gehanteerd.
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.
- Kostenopslag ter grootte van 4% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.
- Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers is uitgegaan van een doorsneepremie van 12,6% van de grondslag.
- Een voorziening voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers die in de WIA terecht kunnen komen, wordt berekend door de invaliditeitsopslag uit de premie van de afgelopen twee jaar te nemen.

Voorziening Verzekeringstechnisch nadeel

Met de invoering van de Pensioenwet is vanaf 1 januari 2007 het risico dat een deelnemer onterecht geen pensioenen heeft opgebouwd bij de pensioenuitvoerder neergelegd. Dit houdt in dat als een werknemer werkzaam is geweest in de bedrijfstak, maar er is voor hem geen premie betaald en er is dus geen opbouw geweest, dat deze deelnemer toch recht heeft op een pensioen (de zogenaamde; "geen premie, wel aanspraak"). Voor dit risico is in de Plusregeling een opslag in de premie opgenomen ter grootte van 6% van de netto beschikbare premie. In 2009 is €2.217 aan voorziening technisch nadeel opgenomen. De voorziening verzekeringstechnisch nadeel is onderdeel van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds. Door het bestuur is besloten om per ultimo 2013 de voorziening verzekeringstechnisch nadeel te laten vrijvallen aan de algemene reserve.

Voorziening voor arbeidsongeschikten

In de Plusregeling is premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid verzekerd. Voor dit risico wordt een risicopremie gevraagd en de som van de risicopremies over het boekjaar en het jaar voorafgaand aan het boekjaar vormen de voorziening voor toekomstige

arbeidsongeschikten. Immers, het risico kan zich pas openbaren, twee jaar nadat de actieve deelnemer ziek geworden is. Omdat de Plusregeling op 1 januari 2008 aangevangen is, zijn in 2010 de eerste deelnemers arbeidsongeschikt geworden. Voor deze deelnemers is de risicopremie over 2008 vrijgevallen en is de werkelijke voorziening opgenomen. Voor de deelnemers die in 2013 arbeidsongeschikt zijn geworden, is de risicopremie over 2011 vrijgevallen en is de werkelijke voorziening opgenomen.

Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

De voorziening pensioenverplichtingen (gewezen) deelnemers is gelijk aan de som van de pensioenkapitalen van deelnemers en gewezen deelnemers (saldi pensioenrekeningen).

Opgebouwde spaarsaldi

De opgebouwde spaarsaldi hebben betrekking op het opgebouwde kapitaal voor de niet ingegane pensioenen.

Het kapitaal voor de basisregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming gefactureerde premies, vermeerderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat en verminderd met de beheers- en administratiekosten en de bufferbijdrage.

Het kapitaal voor de plusregeling is gelijk aan de som van de voor de (gewezen) deelnemers tijdens de deelneming ingelegde netto premie conform de staffel in de plusregeling, vermeerderd met het daarop behaalde beleggingsresultaat.

Het opgebouwde kapitaal dient ter inkoop van pensioenaanspraken.

Beleggingsresultaat en aangroei van het pensioenkapitaal

De door de (gewezen) deelnemers gevormde kapitalen worden door de stichting belegd. De stichting stelt maandelijks het beleggingsresultaat vast, en verdeelt dat over de deelnemers en gewezen deelnemers aan de hand van de door het bestuur vastgestelde criteria. Vanaf 2009 wordt maandelijks rendement bijgeschreven. Het pensioenkapitaal wordt periodiek verhoogd met de opbrengsten van de beleggingen, verminderd met de kosten van vermogensbeheer.

Pensioensparen

Pensioensparen is een verzekering van aanvullend pensioensparen voor levenslang ouderdomspensioen. De post pensioensparen is opgenomen als onderdeel van de opgebouwde spaarsaldi.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

8.4.7 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico deelnemers

Hieronder zijn opgenomen de over het boekjaar in rekening gebrachte en te brengen premies en koopsommen.

Van de premies voor de Basisregeling is in 2013 8,83% van de bruto premie bestemd ter dekking van de administratiekosten, een bufferbijdrage van 1,0% van de netto premie en 3,9% van de netto premie ter dekking van algemene risico's.

De premies voor de plusregeling bedragen 12,6% van de premiegrondslag. Van deze premies is 1,91% van de premiegrondslag bestemd ter dekking van administratiekosten, nabestaandenpensioen en het risico van premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid. Daarnaast wordt een bufferbijdrage van 7,7% van de risicopremies en 1,0% over de netto beschikbare premie gevormd. Tevens is voor algemene risico's een bijdrage van 3,9% van de netto beschikbare premie berekend.

Beleggingsresultaten risico fonds en risico deelnemers

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Inkoop uit kapitaal / pensionering

Onder inkoop uit kapitaal / pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de DC-regeling.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties

gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Mutatie technische voorziening voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 4% van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 4% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging markttrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging markttrente.

Wijziging uit hoofde van verzwaring overlevingstafels

Vanaf boekjaar 2012 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2012-2062 van het Actuarieel Genootschap (AG). De AG-Prognosetafel 2012-2062 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte en de gehuwdheidsfrequentie.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

De onder dit hoofd opgenomen wijzigingen van de voorziening hebben betrekking op de actuariële kanssystemen. Onder de overige wijzigingen is ook de toevoeging aan de voorziening verzekeringstechnisch nadeel opgenomen.

Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

8.4.8 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

8.5 Toelichting op de Balans

8.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2013 (x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
		EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	-	82.867	82.867
Stand per 31 december 2013	-	82.867	82.867

Ultimo 2012 (x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
		EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	-	61.947	61.947
Stand per 31 december 2012	-	61.947	61.947

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2013

(x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Stand per			
1 januari 2013	-	61.947	61.947
Aankopen / verstrekkingen	-	30.009	30.009
Verkopen/ aflossingen	-	-8.198	-8.198
Gerealiseerde herwaardering	-	268	268
Ongerealiseerde herwaardering	-	-1.159	-1.159
Stand per 31 december 2013	-	82.867	82.867

Ultimo 2012

(x € 1.000)	Aandelen	Vastrentende waarden	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Stand per			
1 januari 2012	2.628	43.261	45.889
Aankopen / verstrekkingen	862	32.645	33.507
Verkopen/ aflossingen	-3.942	-14.596	-18.538
Gerealiseerde herwaardering	309	482	791
Ongerealiseerde herwaardering	143	155	298
Stand per 31 december 2012	-	61.947	61.947

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen.

<i>(x € 1.000)</i>	marktnoteringen direct	marktnoteringen afgeleid	waarderings- modellen- en technieken	totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Actief per 31 december 2013				
Vastrentende waarden	82.867	-	-	82.867
	82.867	-	-	82.867
Actief per 31 december 2012				
Vastrentende waarden	61.947	-	-	61.947
	61.947	-	-	61.947

Belegde waarden in vastrentende waarden

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Obligatiefondsen	82.867	61.947
Stand per 31 december	82.867	61.947

8.5.2 Beleggingen voor risico deelnemers

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2013					
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	15.872	153.353	495.305	-	664.530
Beleggings- debiteuren	214	-	325	-	539
Liquide middelen	12	-	-2	-	10
Stand per 31 december 2013	16.098	153.353	495.628	-	665.079

Ultimo 2012					
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	14.447	99.608	453.007	949	568.011
Beleggings- debiteuren	190	-	138	-	328
Liquide middelen	12	-	156	-	168
Beleggings- crediteuren	-	-	-18	-	-18
Stand per 31 december 2012	14.649	99.608	453.283	949	568.489

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2013					
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari 2013	14.447	99.608	453.007	949	568.011
Aankopen / verstrekkingen	487	48.919	134.490	-	183.896
Verkopen/ aflossingen	-747	-9.545	-92.894	-1.056	-104.242
Gerealiseerde herwaardering	-	2.103	4.104	516	6.723
Ongerealiseerde herwaardering	1.685	12.268	-3.402	-409	10.142
Stand per 31 december 2013	15.872	153.353	495.305	-	664.530

Ultimo 2012					
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari 2012	11.272	78.396	348.050	897	438.615
Aankopen / verstrekkingen	292	19.669	95.742	-	115.703
Verkopen/ aflossingen	-358	-9.643	-1.453	-193	-11.647
Gerealiseerde herwaardering	-	1.216	151	75	1.442
Ongerealiseerde herwaardering	3.241	9.970	10.517	170	23.898
Stand per 31 december 2012	14.447	99.608	453.007	949	568.011

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(x € 1.000)	marktnoteringen direct	marktnoteringen afgeleid	waardering- modellen- en technieken	totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Actief per 31 december 2013				
Vastgoedbeleggingen	-	-	16.098	16.098
Aandelen	153.353	-	-	153.353
Obligaties	483.024	-	-	483.024
Participaties in hypotheek	-	6.075	6.531	12.606
Liquide middelen	-2	-	-	-2
	636.375	6.075	22.629	665.079
Actief per 31 december 2012				
Vastgoedbeleggingen	-	-	14.649	14.649
Aandelen	99.608	-	-	99.608
Obligaties	440.676	-	-	440.676
Participaties in hypotheek	-	6.914	5.538	12.452
Liquide middelen	155	-	-	155
GTAA	-	949	-	949
	540.439	7.863	20.187	568.489

Schatting van reële waarde

- Vastgoed

Het deel van de waarde aan vastgoedbeleggingen dat is opgenomen op basis van waarderingmodellen en -technieken betreft zowel direct als indirect vastgoed. Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatiewaarde. De eerste waardering is verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, binnen de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

- Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft leningen op schuldbekentenis en hypotheek. De berekeningsgrondslag staat vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.

Belegde waarden in vastgoed

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Direct vastgoed	6.603	7.166
Indirect vastgoed	9.269	7.281
Stand per 31 december	15.872	14.447

Belegde waarden in aandelen

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Indirect aandelenbeleggingsfondsen:		
- Aandelenbeleggingsfondsen	153.353	99.608
Stand per 31 december	153.353	99.608

Belegde waarden in vastrentende waarden

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:		
Participaties in obligatiebeleggingsfondsen	483.025	440.676
Participaties in hypotheekfondsen	12.280	12.331
Stand per 31 december	495.305	453.007

Belegde waarden in overige beleggingen

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
GTAA	-	949
Stand per 31 december	-	949

Beleggingsdebiteuren

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Te vorderen bedragen uit hoofde van:		
- dividend	400	206
- dividendbelasting	139	122
Stand per 31 december	539	328

Beleggingscrediteuren

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Nog af te wikkelen transacties		
Te betalen bedragen uit hoofde van:		
- te verrekenen met pool	-	18
Stand per 31 december	-	18

8.5.3 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Vordering op werkgevers	11.333	13.328
Vordering op deelnemers	16	16
Nog te factureren premie	21.909	19.985
Uitkeringen	64	-
Stand per 31 december	33.322	33.329

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Naar aanleiding van door het SNCU uitgevoerde onderzoeken ten behoeve van verplichte aansluiting van werkgevers heeft het SNCU geconcludeerd dat diverse werkgevers voldoen aan de criteria van verplichte aansluiting bij het fonds. Van deze groep werkgevers heeft het fonds geen deelnemersgegevens ontvangen, als gevolg hiervan zijn aan deze werkgevers ambtshalve facturen verstuurd. Ultimo verslagjaar staan ambtshalve vorderingen open ad €6.102 (ultimo 2012: €5.075). Aangezien tegenover deze vorderingen geen opgebouwde kapitalen staan zijn deze vorderingen niet verwerkt in de jaarrekening.

Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Werkgevers	14.344	16.718
Voorziening dubieuze debiteuren	-3.011	-3.390
Stand per 31 december	11.333	13.328

In 2013 is een bedrag van €379 onttrokken aan de voorziening (2012: dotatie €539). Er werd een bedrag van €2.795 aan premies als oninbaar afgeschreven (2012: €0).

8.5.4 Overige activa

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Liquide middelen	5.588	11.981
Stand per 31 december	5.588	11.981

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

8.5.5 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

<i>(x € 1.000)</i>	algemene reserve EUR	vereiste buffer over VPV EUR	garantie- reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2012	24.623	25.416	7.666	57.705
Uit bestemming saldo van baten en lasten	11.156	457	-	11.613
Vrijval garantiereserve aan algemene reserve	7.666	-	-7.666	-
Stand per 31 december 2013	43.445	25.873	-	69.318

<i>(x € 1.000)</i>	algemene reserve EUR	vereiste buffer over VPV EUR	garantie- reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2011	10.332	22.874	7.666	40.872
Uit bestemming saldo van baten en lasten	14.291	2.542	-	16.833
Stand per 31 december 2012	24.623	25.416	7.666	57.705

Solvabiliteit

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen	81.866	229,9	58.196	186,7
Minimaal vereist eigen vermogen	1.424	4,0	1.247	4,2
Vereist eigen vermogen	2.813	7,9	2.400	7,7
Dekkingsgraad		229,9		186,7
Risico deelnemers				
Dekkingsgraad		103,4		104,0
Totaal fonds				
Dekkingsgraad		109,7		108,2

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel met enkele aanpassingen. Het bestuur acht het gebruik van dit model passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 8.5.9 Risicobeheer en derivaten.

De dekkingsgraad risico fonds is als volgt berekend: $100\% + (\text{vereist eigen vermogen} + \text{algemene reserve}) / \text{voorziening risico pensioenfonds}$.

De dekkingsgraad risico deelnemers is als volgt berekend: $100\% + \text{minimaal vereist eigen vermogen}$.

De dekkingsgraad van het totale fonds is als volgt berekend: $100\% + (\text{vereist eigen vermogen totale fonds} + \text{algemene reserve} - / \text{garantiereserve}) / \text{voorziening risico pensioenfonds} + \text{voorziening deelnemers}$.

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als toereikend.

8.5.6 Voorziening pensioenverplichtingen risico fonds

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	31.173	20.516
<i>Mutaties</i>		
Pensioenopbouw	2.920	3.325
Inkoop uit kapitaal/ pensionering	5.200	3.015
Rentetoevoeging	87	217
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	-1.070	-750
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-43	-30
Wijziging marktrente	-564	1.219
Wijziging uit hoofde van verzekering overlevingstafels	-	85
Actuarieel resultaat op sterfte	-731	-1.682
Toevoeging IBNR arbeidsongeschiktheid	4.509	4.333
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-3.656	925
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-2.217	-
Stand per 31 december	35.608	31.173

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen risico fonds

	2013			2012		
	Aantal	Rechten/ aanspraken	EUR	Aantal	Rechten/ aanspraken	EUR
Mannen - ouderdompensioen	813	743	11.751	585	495	8.121
Mannen - nabestaandenpensioen		277	1.199		178	838
Vrouwen - ouderdompensioen	70	55	954	48	35	636
Vrouwen - nabestaandenpensioen		6	9		2	4
Subtotaal pensioengerechtigden, ouderdompensioen	883		13.913	633		9.599
Mannen - nabestaandenpensioen	31	44	900	25	39	855
Vrouwen - nabestaandenpensioen	136	337	7.983	105	259	6.485
Wezenpensioen	8	19	54	6		43
Subtotaal pensioengerechtigden, nabestaandenpensioen	175		8.937	136		7.383
Voorziening zieke deelnemers			8.826			7.917
Voorziening premievrijgestelde deelnemers	160		3.447	149		3.522
Voorziening verzekeringstechnisch nadeel						2.217
Voorziening latent ingegane partnerpensioen			485			535
Overige technische voorzieningen			12.758			14.191
Pensioengerechtigden	1.218		35.608	918		31.173

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen over het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

Het fonds kent twee pensioenregelingen: een Basisregeling en een Plusregeling. Beide regelingen betreffen een beschikbare premieregeling. De Basisregeling geldt voor werknemers die meer dan 26 weken werkzaam zijn in de branche voor personeelsdiensten en de Plusregeling is van toepassing voor werknemers die meer dan 78 weken werkzaam zijn in de branche voor personeelsdiensten. De Plusregeling is uitgebreider dan de Basisregeling. Zo wordt er de mogelijkheid van premievrije deelneming bij arbeidsongeschiktheid geboden en kunnen gehuwde deelnemers en deelnemers met een samenlevingscontract (onder voorwaarden) in aanmerking komen voor nabestaandenpensioen.

8.5.7 Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	575.393	459.248
<i>Mutaties</i>		
Premies	122.901	114.544
Inkoop uit kapitaal/ pensioenering	-4.910	-2.935
Rendementstoekening	21.196	22.918
Inkomende waardeoverdrachten	1.251	378
Uitgaande waardeoverdrachten	-3.977	-1.779
Afkopen	-31.235	-15.732
Actuarieel resultaat op sterfte*	-1.166	-1.033
Actuarieel resultaat op mutaties	-1.213	-216
Stand per 31 december	678.240	575.393

* Inclusief vrijgevallen kapitalen zonder nabestaanden ad. € 624 (2012: € 542)

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers

<i>(x € 1.000)</i>	2013		2012	
	Aantal	EUR	Aantal	EUR
Basis Man	330.994	210.271	230.075	193.832
Basis Vrouw	198.578	83.671	145.125	78.424
Plus Man	186.326	278.689	256.412	221.885
Plus Vrouw	124.319	105.366	161.737	85.904
	<u>840.217</u>	<u>677.997</u>	<u>793.349</u>	<u>580.045</u>
<i>Niet in te delen verplichtingen</i>				
Saldo BNP		-		185
Extra Voorziening u.h.v. nog te boeken premies		2.273		-
Correctiepost afkoop/pensionering		-2.030		2.169
Langlopende schuld		-		-7.676
PVD raming toekenning verleden		-		<u>670</u>
Subtotaal pensioengerechtigden, nabestaandenpensioen		<u>243</u>		<u>-4.652</u>
Pensioengerechtigden		<u>678.240</u>		<u>575.393</u>

8.5.8 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Te verrekenen premies	295	1.029
Uitkeringen	133	35
Belastingen en premies sociale verzekeringen	793	1.824
Waardeoverdrachten	177	-
Afkoop kleine pensioenen	2.030	7.675
Overige schulden	262	912
Stand per 31 december	3.690	11.475

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

8.5.9 Risicobeheer en derivaten

In het jaarverslag is ingegaan op de risico's die het pensioenfonds loopt en op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beperken. Onderstaand treft u kwantitatieve risico informatie aan. Deze informatie bevat de cumulatieve cijfers voor risico pensioenfonds en risico deelnemers.

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus op FTK-grondslagen is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Voorziening pensioenverplichtingen risico pensioenfonds (FTK-waardering)		35.608		31.173
Voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers		678.240		575.393
Buffers:				
S1 Renterisico	1.465		1.390	
S2 Risico zakelijke waarden	967		719	
S3 Valutarisico	218		27	
S4 Grondstoffenrisico	-		-	
S5 Kredietrisico	304		216	
S6 Verzekeringstechnisch risico	1.619		1.459	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	865		371	
S9 Operationeel risico	-		-	
Diversificatie-effect	-2.625		-1.782	
Totaal S (vereiste buffers)		2.813		2.400
Solvabiliteit risico deelnemers		23.060		23.016
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		739.721		631.982
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden - garantiereserve)		783.166		656.605
Surplus		43.445		24.623

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 – S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

(x € 1.000)	Waarde balanspost	Duration	Duration
	31 december 2013	31 december 2013	31 december 2012
	EUR		
Vastrentende waarden (voor derivaten) *	464.772	4,25	3,57
Vastrentende waarden (na derivaten) *	464.772	4,25	3,57
Duration van de technische voorzieningen	35.608	12,30	12,70

* Exclusief geldmarktfondsen

Het fonds hanteert ten aanzien van de uitkeringenpool (de ingegane pensioenen) een beleid dat gericht is op het minimaliseren van de "duration-mismatch". Dit beleid wordt gerealiseerd door het kopen van langlopende obligaties met een vergelijkbare looptijd als de lopende uitkeringen. Om die reden is er voor de uitkeringspool per jaareinde geen sprake van een "duration-mismatch". Ten aanzien van de verplichtingen voor risico deelnemers is er geen sprake van een "duration-mismatch" aangezien het fonds over deze verplichtingen geen renterisico loopt.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	486.731	84,1	196.456	38,1
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	27.413	4,8	274.336	53,1
Resterende looptijd > 5 jaar	64.351	11,1	45.387	8,8
	578.495	100	516.179	100

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

De segmentatie van vastgoed naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	1.331	8,3	1.519	10,4
Winkels	1.579	9,8	1.643	11,2
Woningen	1.660	10,3	1.689	11,5
Participaties in vastgoedmaatschappijen	11.528	71,6	9.798	66,9
	16.098	100	14.649	100

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	4.657	28,9	5.164	35,3
Europa	902	5,6	708	4,8
Verenigde Staten	10.313	64,1	8.432	57,6
BRIC-landen	-	0,0	12	0,1
Overige Mature Markets	226	1,4	333	2,3
	16.098	100	14.649	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	142.743	93,1	95.337	95,7
Diversen	10.610	6,9	4.271	4,3
	153.353	100	99.608	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Europe	35.616	23,2	18.855	18,9
North America	19.061	12,4	16.761	16,8
Global	66.011	43,1	54.494	54,7
Asia Pacific (exclusief Japan)	20.899	13,6	5.230	5,3
Japan	5.033	3,3	3.634	3,6
Andere	6.733	4,4	634	0,5
	153.353	100	99.608	100

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2013 circa €93.070 (2012: €75.708). Van dit bedrag is 79,5% (2012: 92,9%) afgedekt naar de euro. Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR vóór	EUR valuta- derivaten	EUR netto positie (na)	EUR netto positie (na)
EUR	655.053	73.780	728.833	613.961
GBP	-	-15.783	-15.783	-11.285
JPY	-	-12.618	-12.618	-9.623
USD	87.749	-45.556	42.193	25.720
NOK	5.321	-	5.321	11.663
	748.123	-177	747.946	630.436

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende

betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden, inclusief GTAA, naar sector weergegeven:

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Overheidsinstellingen	360.746	324.389
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	204.827	174.492
Vastgoed	12.280	12.254
Andere instellingen	642	5.044
	578.495	516.179

De verdeling van vastrentende waarden, inclusief GTAA, naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Mature markets	574.792	512.971
Andere	3.703	3.208
	578.495	516.179

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
AAA	445.241	77,0	390.800	75,8
AA	42.993	7,4	36.259	7,0
A	34.239	5,9	31.187	6,0
BBB	45.852	7,9	39.459	7,6
<BBB	2.231	0,4	1.968	0,4
Not rated *	7.939	1,4	16.506	3,2
	578.495	100	516.179	100

* Dit betreft voornamelijk hypotheek en deposito's

Verzekeringstechnische risico (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van AG prognosetafel 2012-2062 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2013 de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2013 respectievelijk ultimo 2012):

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
<u>Obligaties</u>				
Nederland (staatsobligaties)	280.613	36%	258.523	38%
JPMorgan Liquidity Funds - Euro Liquidity Fund	79.882	10%	78.847	12%
Duitsland (staatsobligaties)	36.226	5%	29.337	4%
Insight Liquidity Funds PLC - EUR Cash Fund	33.840	4%	14.691	2%
Frankrijk (staatsobligaties)	33.694	4%	28.820	4%
iShares Euro Corporate Bond ex-Financials UCITS ETF	23.065	3%	-	-
Blackrock Euro Investment Grade Corporate Bond Index Fund	18.197	2%	-	-
<u>Aandelen</u>				
Vanguard Developed Markets Index Fund	34.234	4%	24.161	4%
Vanguard Institutional Index Fund	28.331	4%	24.040	4%
Kempen International Funds - Euro Non-Financial Credit Fund	22.865	3%	19.657	3%
Vanguard Investment Series PLC - European Stock Index Fund	22.152	3%	-	-
Vanguard Emerging Markets Stock Index Fund	16.960	2%	-	-
	630.059		478.076	

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

8.5.10 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. Het contract met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. loopt tot en met 31 december 2014. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingensystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor 2013 bedraagt circa €9,2 miljoen.

Vermogensbeheerkosten

Met de vermogensbeheerder Kempen Capital Management NV is een beheerovereenkomst aangegaan voor bepaalde tijd, te weten tot 1 oktober 2015.

Met de custodian BNY Mellon Asset Servicing NV/ SA is een beheerovereenkomst aangegaan waarvan de duur parallel loopt met de overeenkomst met de vermogensbeheerder Kempen Capital Management NV.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er juridische procedures tegenover meerdere werkgevers. Deze procedures hebben betrekking op het niet betalen van de premies, betwiste aansluiting en faillissementen.

8.5.11 Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar 8.6.6. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

8.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

8.6.1 Premiebijdragen risico deelnemers

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Werkgevers- en werknemersgedeelte	149.103	143.763
FVP bijdragen	1.716	2.319
Feitelijke premie	<u>150.819</u>	<u>146.082</u>
Mutaties inzake voorziening premievorderingen	379	-539
Afschrijving premievorderingen	<u>-2.795</u>	<u>-</u>
	148.403	145.543

De afschrijving premievorderingen (faillissementen) vindt vanaf 2013 per kwartaal plaats. In de voorgaande jaren vond te afschrijving jaarlijks plaats.

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	142.108	136.192
Feitelijke premie	150.819	146.082

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2012 gepubliceerd door DNB). De feitelijke premie is in 2013 hoger dan de kostendekkende premie.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw	122.901	114.493
Pensioenuitvoeringskosten	9.977	10.271
Solvabiliteitsopslag	1.801	3.786
Risicopremie nabestaandenpensioen	2.920	3.325
Risicopremie premievrijstelling	<u>4.509</u>	<u>4.317</u>
	142.108	136.192

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag 2013 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2012 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

8.6.2 Beleggingsresultaten risico fonds

2013	Directe beleggings- opbrengsten EUR	Indirecte beleggings- opbrengsten EUR	Kosten van vermogensbeheer EUR	Totaal EUR
Aandelen	-	-	-	-
Vastrentende waarden	-	-759	-133	-892
	-	-759	-133	-892

De indirecte beleggingsopbrengsten sluiten niet aan op de herwaardering in de verloopstaat in paragraaf 8.5.1. Dit wordt veroorzaakt doordat door de vermogensbeheerder in rekening gebrachte beheervergoeding in mindering is gebracht op de net asset value van de onderliggende beleggingen. In bovenstaande tabel is de beheervergoeding separaat weergegeven, de indirecte beleggingsopbrengsten zijn hierop aangepast.

2012	Directe beleggings- opbrengsten EUR	Indirecte beleggings- opbrengsten EUR	Kosten van vermogensbeheer EUR	Totaal EUR
Aandelen	-	455	-4	451
Vastrentende waarden	-	723	-86	637
	-	1.178	-90	1.088

8.6.3 Beleggingsresultaten risico deelnemers

2013	Directe beleggings- opbrengsten EUR	Indirecte beleggings- opbrengsten EUR	Kosten van vermogensbeheer EUR	Totaal EUR
Vastgoedbeleggingen	329	1.733	-49	2.013
Aandelen	-	14.520	-148	14.372
Vastrentende waarden	396	1.519	-816	1.099
Overige beleggingen	-	-731	-1	-732
	725	17.041	-1.014	16.752

De indirecte beleggingsopbrengsten sluiten niet aan op de herwaardering in de verloopstaat in paragraaf 8.5.2. Dit wordt veroorzaakt doordat door de vermogensbeheerder in rekening gebrachte beheervergoeding in mindering is gebracht op de net asset value van de onderliggende beleggingen. In bovenstaande tabel is de beheervergoeding separaat weergegeven, de indirecte beleggingsopbrengsten zijn hierop aangepast.

2012	Directe beleggings- opbrengsten EUR	Indirecte beleggings- opbrengsten EUR	Kosten van vermogensbeheer EUR	Totaal EUR
Vastgoedbeleggingen	334	396	-55	675
Aandelen	-	13.599	-135	13.464
Vastrentende waarden	143	11.398	-730	10.811
Overige beleggingen	-	245	-6	239
	477	25.638	-926	25.189

8.6.4 Overige baten

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Interest	23	26

8.6.5 Pensioenuitkeringen

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Ouderdompensioen	936	584
Partnerpensioen	363	281
Wezenpensioen	23	19
Afkopen	31.315	15.597
	32.637	16.481

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 451,22 (2012: € 438,44) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

8.6.6 Pensioenuitvoeringskosten

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Bestuurskosten	219	149
Administratiekostenvergoeding	9.186	8.868
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	584	605
Accountantskosten	48	114
Contributies en bijdragen	156	265
Vergoeding administratiekosten en boetes werkgevers	-425	-166
Handhavingskosten	246	390
Overig	6	76
	10.020	10.301

Bezoldiging personeelsleden

Het fonds heeft zowel in 2013 als in 2012 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2013: € 219 (2012: € 149).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Honoraria accountant

<i>(x € 1.000)</i>	EUR	EUR	EUR
	Accountant	Overig netwerk	Totaal
2013			
Controle van de jaarrekening	28	-	28
Andere controlewerkzaamheden	20	-	20
	48	-	48
2012			
Controle van de jaarrekening	27	-	27
Andere controlewerkzaamheden in het kader van transities	87	-	87
	114	-	114

Het onderzoek van de jaarrekening omvat zowel de wettelijke controle van de statutaire jaarrekening als de verslagstaten in het kader van de Pensioenwet. De andere niet controlewerkzaamheden bevatten onder andere controle normportefeuille en pilot accountantsverklaringen.

8.6.7 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

8.6.8 Inkoop uit kapitaal/ pensionering

Onder inkoop uit kapitaal/ pensionering is de inkoop van aanspraken van gepensioneerden opgenomen. Financiering vindt plaats vanuit kapitaal opgebouwd door deelnemers uit de DC-regeling.

8.6.9 Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,35% (2012: 1,544%), zijnde € 87 (2012: € 217).

Het rentepercentage is afgeleid van de éénjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

8.6.10 Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

8.6.11 Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

8.6.12 Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

8.6.13 Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Wijziging overige actuariële uitgangspunten betreft de vrijval van de voorziening voor verzekeringstechnisch nadeel.

8.6.14 Wijziging uit hoofde van verzwaring overlevingstafels

Vanaf boekjaar 2012 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2012-2062 van het Actuariel Genootschap (AG). De AG-Prognosetafel 2012-2062 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte en gehuwdheidsfrequenties.

8.6.15 Overige mutaties technische voorziening

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Kanssystemen		
Sterfte	-731	-1.682
Arbeidsongeschiktheid	4.509	4.333
Overige mutaties technische voorziening *	-3.656	925
Totaal kanssystemen	122	3.576

* Bestaat voornamelijk uit de vrijval risicokoopsom voor arbeidsongeschiktheidsrisico verminderd met de mutatie in de technische voorziening als gevolg van arbeidsongeschiktheidsschades.

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

8.6.16 Mutatie pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

8.6.17 Saldo overdracht van rechten

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-1.238	-378
Uitgaande waardeoverdrachten	3.972	1.783
Subtotaal	2.734	1.405
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.251	378
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-3.977	-1.779
Totaal overige resultaten	-2.726	-1.401
Saldo overdracht van rechten	8	4

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

8.6.18 Overige lasten

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Subsidie	-	24

8.6.19 Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

De Meern, 23 juni 2014

De heer E.H.W. Bosman
Voorzitter

De heer P.A. Citroen
Vicevoorzitter

9 Overige gegevens

9.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Het voorstel resultaatbestemming 2013 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

9.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen relevante gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

9.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2013.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld; en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum tenminste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangaande tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten is naar mijn mening goed, enigerlei intentie tot het verlenen van toeslagen ontbreekt.

Purmerend, 23 juni 2014

drs. H. Zaghdoudi AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

9.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2013 van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten per 31 december 2013 en van het resultaat over 2013 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag , voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag , voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 23 juni 2014

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. H.C. van der Rijst RA

9.5 Slotwoord

Het bestuur dankt iedereen die, in welke functie dan ook, in de verslagperiode voor de Stichting werkzaam is geweest.

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten
Amsterdam, 23 juni 2014

De heer E.H.W. Bosman
Voorzitter

De heer P.A. Citroen
Vicevoorzitter

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

**Postbus 40049
7300 AX Apeldoorn
www.stippensioen.nl**